

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

2.1 ข้อมูลพื้นฐานตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองโคน (<http://www.klongkone.go.th>, 2556) ได้รายงานสรุปข้อมูลชุมชนคลองโคนไว้ดังต่อไปนี้ ในองค์การบริหารส่วนตำบลคลองโคน จัดตั้งขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลตามประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่องจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ประกาศ ณ วันที่ 19 มกราคม 2539 จึงได้เปลี่ยนฐานะจากสภาตำบล เป็นองค์การบริหารส่วนตำบล หรือ อบต. ถือเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และมีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเปิดโอกาสให้ราษฎรได้เข้าร่วมงานของตำบลและหมู่บ้านทุกอย่างเท่าที่จะเป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลคลองโคน ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองสมุทรสงคราม ประมาณ 15 กิโลเมตร มีอาณาเขตทิศเหนือติดต่อดำบลบางขันแตก อำเภอเมืองสมุทรสงคราม ทิศใต้ติดต่อดำบลบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ทิศตะวันออกติดต่อดำบลแหลมใหญ่ อำเภอเมืองสมุทรสงครามและอ่าวไทย และทิศตะวันตกติดต่อดำบลยี่สาร อำเภออัมพวา มีพื้นที่ในความรับผิดชอบทั้งสิ้น 33.69 ตารางกิโลเมตร (21,056 ไร่) พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบชายฝั่ง มีป่าแสมและโกงกาง บริเวณที่อยู่ติดชายเลนจะเป็นพื้นที่น้ำเค็ม และพื้นที่บางส่วนจะเป็นพื้นที่น้ำกร่อยราษฎรประกอบอาชีพทำการประมงและสวนมะพร้าว

จำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลคลองโคน ประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านคลองคต หมู่ที่ 2 บ้านคลองโคน หมู่ที่ 3 บ้านคลองโคน หมู่ที่ 4 บ้านแพรกทะเล หมู่ที่ 5 บ้านคลองช่อง หมู่ที่ 6 บ้านประชาชมชื่น และ หมู่ที่ 7 บ้านคลองช่องน้อย โดยมีประชากรรวมทั้งสิ้น 4,334 คน 1,084 ครัวเรือน เป็นชาย 2,148 คน หญิง 2,186 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 130 คน/ตารางกิโลเมตร (ข้อมูล ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2551 จากสำนักทะเบียนราษฎรที่ว่าการอำเภอสมุทรสงคราม) มีรายละเอียดดังนี้

ตาราง 2.1 แสดงจำนวนประชากรตำบลคลองโคน

หมู่ที่	ชาย	หญิง	รวม
1	213	209	422
2	410	412	822
3	307	257	564
4	256	291	547
5	432	470	902
6	239	222	461
7	291	325	616
รวม	2,148	2,186	4,334

ที่มา ข้อมูล ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2551 จากสำนักทะเบียนราษฎรที่ว่ากรมอำเภอสมุทรสงคราม
(http://www.klongkone.go.th/page_all_OBT.html#history สืบค้นวันที่ 20 มกราคม 2556)

การประกอบอาชีพ ประชากรในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองโคนโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำประมงชายฝั่งควบคู่กับการทำกะปิ รวมทั้งการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น เลี้ยงกุ้ง หอยแครง หอยแมลงภู่ และหรือปู เป็นต้น นอกจากการทำประมงก็ยังมีผู้ประกอบอาชีพทำการค้าซึ่งได้แก่ ปั้มน้ำมัน (ขนาดใหญ่) 1 ปั้มน้ำมันขนาดเล็ก 8 แห่ง โรงงานอุตสาหกรรม 3 โรง ร้านขายของชำ 43 ร้าน ร้านเสริมสวย 6 ร้าน ร้านตัดเสื้อ 4 ร้าน อู่ซ่อมรถ 3 ร้าน และโรงกลึง 3 โรง นอกจากนั้นยังมีหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานทางสังคม ประกอบด้วย โรงเรียนประถมศึกษา 2 แห่ง วัด 3 แห่ง สำนักสงฆ์ 1 แห่ง และสถานอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน 2 แห่ง

สำหรับบริการพื้นฐานประกอบด้วย ถนนลาดยาง 2 แห่ง ถนนหินคลุก 7 สาย รถโดยสารประจำทาง 1 สาย ถนนคอนกรีต 1 สาย ถนนแอสฟัลติกคอนกรีต 1 สาย โทรศัพท์สาธารณะ 11 จุด บ่อบาดาล 8 แห่ง

ด้านแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลคลองโคนมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของจังหวัดคือแหล่งท่องเที่ยวชายเลนซึ่งประชาชนได้ร่วมกันปลูกมากกว่า 2,500 ไร่ เป็นป่าชายเลนที่มีความสมบูรณ์ มีระบบนิเวศน์ที่เหมาะสมในการศึกษา และวิจัยของสถาบันการศึกษาต่างๆ และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ดีเป็นป่าที่มีความสมบูรณ์เป็นอย่างมาก

2.1.1 ลักษณะพื้นฐานและประวัติความเป็นมาของชุมชน

มีความเชื่อและการเล่าต่อ ๆ กันมาหลากหลายเรื่องราวผ่านทางคนเก่าแก่หรือผู้นำชุมชน แต่ละหมู่บ้าน ดึงใจความสำคัญที่สรุปได้ต่อไปนี้

หมู่ที่ 1 บ้านคลองคต

สาเหตุที่เรียกว่าคลองคตเนื่องมาจากคลองนี้เป็นคลองที่ไม่ตรงมีกุดจำนวนมากประมาณ 60 กว่าคต ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ที่นี้เลยตั้งชื่อว่าคลองคต ซึ่งจะไหลลงทะเลเริ่มจาก คลองคต ตกมอปลัด คลอง โคน คลองดอนจั่น และ คลองสองร่อง เมื่อก่อนคลองคตเล็กมากแต่ปัจจุบันใหญ่ มากเพราะมีการเลี้ยงกุ้งทำให้มีการระบายน้ำลงคลองเกิดการกัดเซาะจนคลองคตขยายใหญ่และ ใช้เป็นเส้นทางสัญจรหลักสำหรับชุมชนจนกระทั่ง ในปี พ.ศ. 2516 ถนนพระราม 2 สร้างเสร็จทำให้ ที่ดินแถบนี้มีราคาเพิ่มมากขึ้นและมีความเจริญต่าง ๆ เข้ามาจำนวนมาก คนในชุมชนแต่เดิม ประกอบอาชีพตัดต้นไม้ขายมากกว่า 30 ปี แต่ต้องมาเลิกทำเพราะมีนายทุนมาซื้อที่ดินไปทำบ่อกุ้ง จนเกือบหมด ทำให้คนท้องถิ่นต้องหันมาประกอบอาชีพทำสวนมะพร้าว ทำน้ำตาลมะพร้าวและ บ่อกุ้ง แทน

ความเป็นมาของชุมชนคลองคตเชื่อว่า แรกเริ่มเดิมทีมีคนจากกรุงเทพฯ มาตั้งรกรากที่นี่ ประมาณ 100 กว่าปีมาแล้ว สมัยนั้นมีบ้านไม่กี่หลังเป็นป่าทึบ ชาวบ้านมักขุดพบ โครงกระดูกมนุษย์ อยู่เป็นประจำซึ่งน่าจะมาจากการที่ที่ดินแถบนี้เป็นป่ารกทึบ ทำให้มีการฆ่าคนและมาหมกทิ้งแถวนี้ ได้ง่ายเพราะคงไม่มีใครมาหาเจอ ในสมัยก่อนที่แถบนี้มีความลำบากมากต้องบุกป่าเนื่องจากไม่มี ถนนหนทางดังเช่นปัจจุบัน ถ้ามีงานศพหรืองานบวชตามบ้านชาวบ้าน พระจะต้องบุกป่ามาสวด ตามงาน สำหรับโรงเรียนเด็ก ๆ จะต้องไปเรียนที่วัดศรีสุวรรณคงคาราม ส่วนสถานที่ยึดเหนี่ยว จิตใจของชาวได้ก็ได้แก่ศาลตก (ศาลยายไทย)

หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 บ้านคลองโคน

ข้อมูลจากหมู่ 2 และหมู่ 3 เล่าว่า การเกิดขึ้นของชุมชนนั้น ไม่มีที่มาที่ชัดเจนแต่คาดการณ์ ว่าน่าจะเกิดขึ้นมานานกว่า 100 ปี โดยมีทั้งคนพื้นถิ่นเดิมซึ่งได้แก่ ชาวจีนที่เดินทางมากับเรือสำเภา และได้อับปางลงทำให้ชาวจีนเหล่านั้น ได้ลอยคอมาติดอยู่ที่แห่งนี้ตามการบอกเล่า และรวมถึงคนที่ ย้ายมาอยู่ใหม่จากการซื้อที่ ส่วนทางราชการก็เข้ามาปกครองจัดให้ตั้งผู้นำท้องถิ่นโดยมีกำนันอยู่ที่ หมู่ที่ 2 ซึ่งกำนันคนแรกชื่อ กำนันเต็ก จือเหลียง ส่วนคนที่สองชื่อ กำนันนาค ตัวกลั่น คนที่สาม ชื่อ กำนันเส็ง เทียมแสงอรุณ และคนที่สี่ชื่อ กำนันเหรียญ การะเกตุ

ในหมู่ที่ 2 ยังเป็นที่ตั้งของวัดคลองโคน ซึ่งได้มีพระพุทธรูปหนึ่งมาจากไหนไม่ปรากฏ เมื่อท่านมาอยู่นานเข้าชาวบ้านก็นิมนต์ท่าน ไว้แล้วปลุกเป็นกฐินขึ้นมาหลังหนึ่งให้ท่านเป็นที่พำนัก พักพิงเป็นเนื้อที่ในหมู่ที่ 2 ทางด้านตะวันออกและพร้อมทั้ง ได้มีการปลุกศาลาการเปรียญเพื่อใช้เป็น

ที่เรียนหนังสือด้วยแต่ต่อมาก็ได้โยกย้ายวัดอีกถึง 2 ครั้ง ปัจจุบันทางราชการได้มาสร้างโรงเรียนคลองโคนไว้ในเขตเดียวกับวัดด้วย วัดคลองโคนนั้น เจ้าอาวาสองค์แรกชื่อ พระอาจารย์เปลี่ยน เจ้าอาวาสองค์ที่สองชื่อพระอาจารย์สุข ย้ายวัดครั้งที่ 3 มีเจ้าอาวาสชื่อพระอาจารย์ชาญเป็นเจ้าอาวาสองค์ที่ 1 ต่อมา มีพระอาจารย์ไต้ศเป็นพระครูสมุทรนันทจาโร (หอม) และมีพระอาจารย์องค์ต่อมาชื่อพระสมุห์สิริปัญญาของคปัจจุบัน

สำหรับหมู่ที่ 3 ตำบลคลองโคน ที่ตั้งของหมู่บ้านตั้งอยู่คนละฝั่งกับหมู่ที่ 2 ผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อผู้ใหญ่หน่อ คลองโคน คนที่ 2 ชื่อผู้ใหญ่เส็ง เทียมแสงอรุณ (ต่อมาได้เป็นกำนัน) คนที่ 3 ชื่อผู้ใหญ่สาย ปานประทีป คนที่ 4 ชื่อผู้ใหญ่ดิเรก รัตนพงษ์ธร คนที่ 5 ชื่อผู้ใหญ่ไพบุลย์ รัตนพงษ์ธร (ผู้ใหญ่ซงค์) คนที่ 6 ชื่อผู้ใหญ่มานะ เทียมดวงแข เป็นผู้ใหญ่คนปัจจุบัน

การประกอบอาชีพ คนแถบนี้มีที่ดินติดทะเลการประกอบอาชีพจึงต้องเน้นอาชีพทางด้านประมงทางทะเลเป็นหลัก ซึ่งมีเครื่องมือหลายชนิดที่ชาวบ้านในสมัยนั้น ได้คิดค้นขึ้นมาเพื่อหาสัตว์น้ำมาขายหรือกินเองในครอบครัว โดยเฉพาะกระดานถีบ (เรียกตามแบบดั้งเดิม) เป็นเครื่องมือหาหินชนิดหนึ่งที่ชาวทะเลแบบประมงน้ำตื้นชาวฝั่งจะขาดเสียมิได้ในการอาศัยอยู่ในแถบดินเลน

ภาพที่ 2.1 การถีบกระดานเลน

ที่มา แหล่งเรียนรู้ทางการประมง (<http://www.aquatoyou.com> สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2556)

โดยจะทำอะไรก็ต้องใช้กระดานถีบ เช่น เก็บหอย รอคอยตาดำ ทำที่รอกุ้งชายป่า หรือทำที่รอกปลากระบอกโดยสร้างบอมให้กว้างประมาณเส้นผ่าศูนย์กลาง 6 เมตร ภายในบอมนั้นจะต้องเอาต้นไม้เล็ก ๆ ออกให้หมดเพื่อให้ปลากระบอกเข้ามาอาศัยหาเหยื่อและว่ายน้ำเล่นจากนั้นคนที่ทำบอมไว้ก็เอาแหไปทอดก็จะได้ปลาจำนวนมากซึ่งบางครั้งได้ถึงครั้งลำเรือมาดขนาด 3.20 วา กระดานถีบยังมีบทบาทต่อไปอีก เช่น หาประหลาดก เก็บเบ็ด วางเบ็ด และเอาใช้ถีบไปจับอวนรัง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอาชีพประมงน้ำตื้น เช่น ทำโป๊ะปลาทุ หรือปักหอยแมลงภูด้วยไม้ยาว 4 ถึง 5 วา แล้วใช้เรือโป๊ะขนาดกลางเป็นพาหนะ

นอกจากอาชีพประมงแล้วชาวบ้านรุ่นเก่า ๆ ได้แก่ คุณยายเฟียด คุณยายไร คุณยายเกตุ คุณยายปุ่น คุณตาหวัด ผู้ใหญ่ดิเรก และคุณตาธรรม ยังเล่าถึงวิธีการทำมาหากินในฤดูฝนที่น้ำเหนือหลาก ของทุกปีประมาณเดือน 10 เดือน 11 ของทุกปี (เดือนไทย) ว่าสมัยก่อนนั้นฝนจะตกต้องตามฤดูกาล เดือน 10 เดือน 11 น้ำเหนือหลากลงมาตามลำคลองทำให้ชายฝั่งทะเลจืด สัตว์น้ำเค็มจะหนีออกlick ชาวบ้านจะไม่มีสัตว์น้ำจับเอามารับประทานหรือขาย ชาวบ้านเหล่านั้นเกือบทุกครัวเรือนก็จะเข้าไปตัดฟืนหรือตัดไม้กัน บางกลุ่มก็เข้าไปตัดไม้เพื่อเผาถ่าน เพื่อเอาไปขายกรุงเทพฯ บางกลุ่มก็ทำเป็นไม้สอก ไม้หลาเพื่อขายในกรุงเทพฯ เหมือนกัน บางกลุ่มนิยมตัดไม้เพื่อเอาไปขายสวนตาลเพราะชาวสวนตาลนิยมซื้อกันมาก ป่าของชาวทะเลนั้นมีมาก ๆ มีต้นไม้ขนาดชนิด เช่น ต้นโกกงใบเล็ก ต้นโกกงใบใหญ่ ต้นแสมขาว ต้นแสมดำ ต้นตะบูน ต้นตะบัน ต้นพังงา หัวส้ม (ขาว,แดง) ต้นคัก ต้นโปโล้ง ต้นลำพูน ต้นลำแพน ต้นฝาด ต้นตาตุ่ม และอื่น ๆ อีกหลายชนิด โดยชาวบ้านจะตัดไว้ในเดือน 10 และ เดือน 11 พอเดือน 12 น้ำขึ้นสูงก็เป็นช่วงขนย้ายออกมาพอดี ทั้งนี้เนื่องจากหากมีน้ำมากก็จะทำให้ขนไม้ได้ง่ายขึ้นด้วย

หมู่ที่ 4 บ้านแพรกทะเล

ข้อมูลที่ได้จากหมู่ที่ 4 ได้มีการสรุปลำดับถิ่นฐานของชุมชนแพรกทะเล ตำบลคลองโคนไว้ว่า ราวปี พ.ศ. 2398 มีกลุ่มตระกูลหนึ่งได้ย้ายมาจากคลองซ่อง มาอยู่ที่แพรกเล็ก ๆ แพรกหนึ่ง นำโดย ตาดวง ขายนบุญ เอื้อสกุล และได้มีลูกหลานหลายคนชื่อ ขายหมา ขายดำ ขายหอย ตาพิศ ตาจ้อย ตาหิม ตาแหมม ตารวย ขายโถ ขายนบุญ มีพี่น้อง 4 คน ได้แก่ ขายนบุญ ขายล้วน ตาเป๊าะ และ ขายแดง และนอกจากนั้นยังมีคลองที่ติดต่อกับแพรกเล็กนี้ ซึ่งติดต่อกับคลองซ่อง มีชื่อว่าแพรกมอญ ทั้งนี้เนื่องจากมีบ้านขายนมอญอยู่ปากแพรก เลยตั้งชื่อแพรกขายนมอญ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นคลองเล็ก ๆ และตื้นเขินบ่อย ตาดวงจึงได้ขอแรงลูกหลานช่วยกันขุดให้ลึกและยาว เมื่อขุดเสร็จก็ให้ชื่อว่า แพรกแม่ศรี โดยปากแพรกออกทะเลเชื่อมกับคลองโคนได้

การประกอบอาชีพพบว่ามีผลคล้ายคลึงกับชุมชนอื่น ๆ ได้แก่ การตัดไม้แสมขาว แสมดำ โกงกาง หาลู หาลา หากุ้ง หาน้อย และรอเคย ทั้งเพื่อกินและเพื่อขายที่บางตะบูน จังหวัดเพชรบุรี สมัยนั้นกุ้ง หอย ปู และ ปลา ซึ่งหาได้ง่ายมาก เลยมีคนย้ายเข้ามาอยู่มากขึ้น ตามประสาที่ ๆ นื่อง ๆ ประมาณ 10 กว่าครอบครัว หลังจากนั้นประมาณ 2-3 ปีต่อมาจึงตั้งเป็นหมู่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลคลองโคน โดยกรมการเมืองส่งเจ้าหน้าที่มาเลือกผู้ใหญ่บ้านโดยการทดสอบหาคนที่พอจะมีความรู้ด้วยการให้เขียนหนังสือให้ดู และต้องพอมิฐานะที่ดีพอประมาณ จึงจะตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านตอนนั้นได้ ผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือ นายไล่ ผลดก ปฏิบัติหน้าที่ได้ 2 ปี จึงลาออกทางกรมการเมืองก็มาเลือกผู้ใหญ่บ้านคนใหม่โดยใช้วิธีเดิม ได้นายพิศ เอื้อสกุล เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 2 นายพิศ เอื้อสกุล อยู่ได้ 2 ปีก็ปลดเกษียณได้ทำการเลือกใหม่ได้นายเคลือบ แก้วมณี เป็นคนที่ 3 เป็นผู้ใหญ่บ้านอยู่

15 ปีก็เกษียณจึงต้องมีการเลือกผู้ใหญ่บ้านคนใหม่โดยใช้วิธีใหม่ ซึ่งครั้งนี้ได้จัดให้มีการประชุมชาวบ้านถามความสมัครใจว่าใครต้องการเป็นผู้ใหญ่บ้านบ้างและให้ยกมือขึ้น ซึ่งมีนายอู๊ด แก้วประสม เสนอตัวเป็นผู้ใหญ่บ้านเพียงคนเดียว ทางคณะกรรมการอำเภอได้สอบถามที่ประชุมว่าเห็นด้วยหรือไม่ที่ประชุมเห็นด้วยจึงได้แต่งตั้งนายอู๊ด แก้วประสม เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 4 จนกระทั่งเกษียณอายุราชการจึงได้ทำการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านคนใหม่และแบบใหม่อีกครั้ง โดยครั้งนี้ได้นัดวันเลือกตั้งให้ชาวบ้านมาพร้อมกันและเปิดรับสมัครและจับหมายเลขผู้สมัครแล้วประกาศรายชื่อผู้สมัครให้ชาวบ้านได้ทราบ โดยทั่วกัน จากนั้นก็แจกหมายเลขให้ชาวบ้านเท่าจำนวนผู้สมัคร ซึ่งผู้ที่ได้รับการคัดเลือกในครั้งนั้นได้แก่ นายนิพนธ์ เทียนทอง เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 5

อาชีพของชาวหมู่ 4 ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่าเมื่อก่อนตอนมาอยู่ใหม่ไม่มีอะไรให้ทำมากนักก็จะทำพออยู่พอกินเท่านั้นบางคนเข้าป่าตัดไม้ ทิ้งไว้ให้แห้งแล้วนำไปขาย ตามสวนที่เขาทำน้ำตาล มะพร้าว บางที่เผาเปลือกหอยทำปูนกินกับหมาก เช่นที่ บางขันแตก ปลายโพงพาง บางพรหม และอัมพวา ซึ่งหากบางคนหาได้มากก็จะนำไปขายที่จังหวัดเพชรบุรีโดยการแจวเรือไป สำหรับพวกกุ้ง หอย ปู และปลา ชาวบ้านจะใช้วิธีการหาปลาโดยใช้อุปกรณ์ทำเองด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านไม่มีเครื่องทุนแรงเหมือนสมัยนี้ บางพวกก็หาวิธีป้องกันเองส่งขายบ้างบางครั้งตามตลาดนัดคลองโคน ตลาดนัดบ้านนางแดงไทย (ข้างวัดธรรมประดิษฐ์) เพราะที่นั่นเป็นศูนย์รวมของพ่อค้า แม่ค้าจากที่ต่างๆเช่น จากเพชรบุรี ราชบุรี บางน้อย บางพรหม อัมพวาและชาวสวนผัก ผลไม้ต่าง ๆ ถ้าเป็นชาวบ้านธรรมดาที่แลกเปลี่ยนเอาไว้กิน ถ้าหากมีมากก็ขายให้พ่อค้า แต่ปัจจุบันนี้ตลาดนัดและการแลกเปลี่ยนหายไปแล้ว ชาวบ้านมีอาชีพเพิ่มเติมหลายอย่าง เช่น เลี้ยงหอยแครง เลี้ยงหอยแมลงภู่ เลี้ยงกุ้ง (บ่อกุ้ง) เลี้ยงปลา เลี้ยงปู และป้อนเคยตาตำ แบบสมัยใหม่ ด้วยการทำเรือรุน ทำลวดระอเคย (ทำกระบี่ตาตำ) ชื่อกระบี่คลองโคนจึงมีชื่อเสียงมาแต่โบราณจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ นอกจากนี้อาชีพของคนหนุ่มสาวสมัยนี้คือรับจ้างทำงานบริษัท ห้างร้าน และโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ เหตุที่หนุ่มสาวต้องไปทำงานรับจ้างเพราะระดับการศึกษาที่สูงขึ้น ประกอบกับการที่ทรัพยากรธรรมชาติน้อยลง หาได้ยากมากและประชากรเพิ่มมากขึ้น

การศาสนา เมื่อปี พ.ศ. 2537 มีพระสงฆ์รูปหนึ่งมาจากวัดทรงธรรม อำเภอเขาชัย จังหวัดเพชรบุรี ชื่อพระครูวัชรธรรมสาร (อาจารย์บัว) ได้มาประชุมชาวบ้านเตรียมการก่อตั้งสำนักสงฆ์ขึ้นในหมู่บ้าน และได้ขอรับบริจาคที่ดินจากนางเพิ่ม กาลปักย์ ซึ่งเป็นคหบดีอยู่ที่บ้านคลองช่อง และทำการบอกบุญเรียไรหาผู้มีจิตศรัทธาสร้างสำนักสงฆ์ขึ้นชื่อ สำนักสงฆ์เพิ่มสามัคคีธรรม ได้ พระอาจารย์ศรี เป็นผู้ปกครองสำนักสงฆ์รูปแรก

ความเชื่อและที่พึ่งทางใจของชาวบ้านแพรงทะเลก็คือ “ศาลเจ้าแม่ตะเคียน” มีประวัติที่เล่าต่อกันมาหลายชั่วอายุคนว่ามีท่อนไม้ตะเคียนท่อนหนึ่งยาวประมาณ 1 เมตร ลอยขึ้นมาติดซั้งดักกุ้ง

ภาพที่ 2.2 ช้างดักกุ้ง

ที่มา “คู่มือ” วิชาลับจากภาคใต้ (<http://board.postjung.com>, สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2556)

ดักปลาของตาควง ขายบุญ จึงเขี่ยทิ้งไปแต่ลอยกลับมาติดอีกแกก็เขี่ยทิ้งไปอีก เป็นเช่นนี้อยู่ 3-4 ครั้ง ไม่นานนั้นก็ไมยอมไปไหนแกเลยเก็บขึ้นมาทำเจียงไว้ลองพินพินหุงข้าว สุมไฟไล่พิน สุมไฟไล่ยุง บ้างและบางครั้งหากหาพินไม่ได้แกก็เอาขอนไม้สั้นไปสุมไฟชะเลย จนไม้นั้นนั้นมอดลงก็มอง คล้ายกับเลข “8” ขณะที่สุมไฟอยู่นั้นควันไฟจากท่อนไม้ทำให้คนในครอบครัวของตายายแสบตา จนทนแทบไม่ไหวและก็เริ่มด้มเจ็บ เดี่ยวคนนี้หาย คนนั้นป่วยให้ยุ่งไปหมดจนสองตายายเกิดความคิดขึ้นมาว่าอาจจะเกิดแรงอาถรรพ์ของท่อนไม้อันนี้ก็ได้ แกก็เลยทิ้งให้ลอยน้ำแต่ท่อนไม้นั้นไม่ลอยไปดังใจหวังกลับมาติดอยู่ที่หน้าบ้านของแก ๆ ก็เลยเก็บเอาขึ้นมาไว้บนศาลเล็ก ๆ ปลุกด้วยไม้ไผ่หลังจากไบบากแล้วอธิษฐานว่าถ้าเป็นท่อนไม้ศักดิ์สิทธิ์ก็ขอให้ลูกหลานที่เจ็บป่วยอยู่ให้หาย จากอาการเจ็บป่วย ปรากฏว่าได้ผลชาวบ้านที่รู้จักดีศัพท์เลยพากันเชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ของท่อนไม้ตะเคียน ก็พากันมาบนบานศาลกล่าวตามความเชื่อได้ผลบ้างไม่ได้ผลบ้าง บางที่ได้ผลก็นับถือกันไปก็พากันมาแก้บนตามที่ไบบนกันเอาไว้และให้ความนับถือมาจนทุกวันนี้และให้ชื่อว่า “ศาลเจ้าแม่ตะเคียน ” ท่านชอบของดังต่อไปนี้ พวงมาลัยดอกไม้สดและธูปหอม ปัจจุบันชาวบ้านแพรททะเลได้จัดให้มีงานประจำปีทุก ๆ วันที่ 16 เมษายน และจะเชิญเจ้าแม่ตะเคียนออกแห่ทั้งทางบกและทางน้ำไปทั้งหมดบ้าน บางครั้งก็มีละครชาติเร่แก้บนบ้างมีภาพยนตร์บ้างเพราะชาวบ้านนิยมมาบนบานเสมอๆ

หมู่ที่ 6 บ้านประชาชมชื่น

หมู่ที่ 6 แยกจากหมู่ที่ 2 เมื่อประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 45 หลังคา มีวัดอยู่แห่งหนึ่งชื่อวัดธรรมประดิษฐ์ มีพระอาจารย์มหาประเสริฐ พระอาจารย์สมบุญณ์ พระครูกัณฑ์ศัลยาจารย์ ปกครองกฤษฎาสาเมธอยู่เป็นลำดับเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้ ด้านสถานศึกษามี

โรงเรียนอยู่แห่งหนึ่งชื่อโรงเรียนวัดธรรมประดิษฐ์ อาชีพก็มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทำสวนตาล ไร่ข้าว และ กล้วย เป็นต้น ตั้งแต่มีถนนพระราม 2 ตัดผ่านเข้ามาหมู่บ้านก็เริ่มเปลี่ยนแปลงให้เห็น อย่างเด่นชัด มีปั้มน้ำมันขนาดใหญ่ ขนาดเล็ก อุ้ช่อมรด ร้านเสริมสวยร้านขายอาหาร ร้านขายของ ช้า โรงงานอุตสาหกรรม มีผู้คนสัญจรผ่านไปมามาก ณ ปัจจุบันนี้เศรษฐกิจหมู่บ้านที่ 6 นับได้ว่าดีมาก

หมู่บ้านที่ 5 และ หมู่ที่ 7 บ้านคลองช่องน้อย

หมู่บ้านที่ 5 บ้านคลองช่อง และหมู่บ้านที่ 7 บ้านคลองช่องน้อย ตั้งอยู่ติดกัน ซึ่งหมู่บ้านที่ 7 ได้แยกออกจากหมู่บ้านที่ 5 ความเป็นมาของคลองช่อง เดิมเป็นป่าชายทะเลมีต้นไม้ขึ้นหนาทึบ เช่น ต้นแสมดำ ต้นแสมขาว ต้นโกงกาง ต้นสุ่ย ต้นคลัก ต้นโปโรง ต้นตะบูน ต้นตะบันและต้นถ้ำ ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ ต้นไม้ใหญ่น้อยที่ขึ้นอยู่ทั้งสองฝั่งคลองมียอดไม้ของต้นไม้ใหญ่ได้เอนยอดมาถึงกันทั้งสองฝั่งคลอง เมื่อมองจากปากคลองเข้าไปตามลำคลองจะแลเห็นเป็นช่องเข้าไปตามลำคลอง ในสมัยนั้นคนเก่าคนแก่ได้เล่าว่าคลองยังไม่กว้างและยังไม่เหมือนในปัจจุบัน

โดยเมื่อสมัยปลายกรุงศรีอยุธยาประมาณ พ.ศ.2310 พม่าได้ยกกองทัพเข้ามากรุงรัตนประเทศ ไทย (สยาม) เป็นเหตุให้ราษฎรไทยต้องอพยพลบหนีกองทัพพม่าไปยังถิ่นต่างๆ ที่ห่างไกลจากเมืองหลวงในครั้งนั้นมีพี่น้องสองครอบครัวเป็นครอบครัวใหญ่มีลูกหลานทั้งชายและหญิง ครอบครัวละหลายคน มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่คลองสระบัว อันคลองสระบัวนั้นมีที่ตั้งอยู่บริเวณหลังวังเก่าของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อทั้งสองครอบครัวนั้นได้รู้ข่าวว่าข้าศึกพม่าได้ยกทัพเข้ามาแล้ว จึงให้ลูกหลานขนข้าวของที่จำเป็นหนีลงเรือล่องออกมาตามลำคลองออกทางแม่น้ำเจ้าพระยา ลัดเลาะมาจนถึงอ่าวแม่กลองแล้วล่องเรือออกมาชายป่าริมอ่าวของอ่าวแม่กลอง จนกระทั่งมาถึงคลองช่องได้มองเห็นแล้วว่าเป็นทำเลที่มีความเหมาะสมแก่การหลบภัยจากข้าศึกเพราะด้วยคลองช่องนั้นมีต้นไม้ใหญ่น้อยใหญ่ขึ้นอยู่หนาทึบเอนยอดจรดกันตลอดทั้งสองฝั่งคลอง มองดูเป็นช่องเข้าไปตลอดลำคลองจึงพากันล่องเรือเข้าไปในลำคลองและปลูกสร้างบ้านเรือนเพื่ออยู่อาศัยเท่าที่สติปัญญาจะทำได้ ในครั้งนั้น นิมิตรหมายที่เรียกลำคลองนี้ว่า คลองช่อง นั้นเพราะว่าตลอดลำคลองตั้งแต่ชายทะเลที่เป็นปากคลองเข้าไปมีต้นไม้ใหญ่เอนยอดจรดกันทั้งสองฝั่งคลอง แลดูเป็นช่องเข้าไปตลอดคลองจึงเป็นนิมิตรหมายที่จะเรียกลำคลองนี้ว่า “คลองช่อง” มาจนถึงในปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาของวัดและเจ้าอาวาสจนถึงปัจจุบัน เล่าว่าในการหลบหนีข้าศึกในครั้งนั้น ได้มีพระภิกษุชรารูปหนึ่งหลบหนีมากับครอบครัวสองตาชายด้วยมีนามว่าพระภิกษุเป้า (หลวงตาเป้า) ในขณะนั้นผู้อพยพได้ทำการปลูกสร้างที่พักอาศัยสำหรับเป็นที่พักของพระสงฆ์อยู่ทางฝั่งตะวันออกของคลองช่อง เวลาต่อมาได้มีภิกษุสงฆ์อีกรูปหนึ่งเข้ามาอยู่ด้วยคือหลวงตาเปลี่ยน จึงได้มีการตั้งเป็นสำนักสงฆ์ขึ้นมาและต่อมาได้ย้ายวัดจากฝั่งตะวันออกมาอยู่ที่ฝั่งตะวันตกของคลองช่อง จนเป็นวัดธรรมยุติดังเช่นในปัจจุบัน

คุณยายแฉล้มได้บอกเล่าถึงโบสถ์น้ำ เมื่อประมาณ พ.ศ.2487 ได้มีครอบครัวหนึ่งชื่อ คุณพ่อเจ็ง คุณแม่เนื่อง ใจสุข ได้ถวายเรือฉลอมลำหนึ่งซึ่งมีลักษณะเป็นเรือประทุนมีหลังคาที่ ตอนท้ายของเรือให้เป็นโบสถ์น้ำเพื่อทำเป็นสังฆกรรมถวายให้กับอาจารย์อู๊ด เต็มผิว ซึ่งตอนนั้น ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส เรือโบราณลำนี้ได้จอดอยู่ที่บริเวณปากคลองยี่สารและใช้เพื่อสำหรับ ทำวัตรเช้าและทำวัตรค่ำ ต่อมาได้ทำการสร้างโบสถ์น้ำได้ใช้ทำสังฆกรรมอยู่ประมาณ 10 ปี เมื่อ พ.ศ.2492 ได้มีพระภิกษุคือ พระชลิต “ชลิตโต” ได้ย้ายมาจากวัดเกตุการาม ตำบลโรงหีบ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม มาอยู่ที่วัดธรรมประสิทธิ์ (คลองช่อง) ได้มาเป็นเจ้าอาวาส ต่อจากพระปลัดอู๊ด ท่านดำรงตำแหน่งมาจนถึงการเรียนสอนพระปริยัติธรรมได้นักธรรม (น.ธ.) เอก เมื่อ พ.ศ.2525 ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์และได้รับตำแหน่งให้เป็นพระครูสัญญาบัตร ชั้นโท

เนื่องด้วยวัดธรรมประสิทธิ์อยู่ที่ปลายคลองช่องห่างไกลจากหมู่บ้าน จึงได้ย้ายจากที่เดิมไป อยู่ที่ใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2514 ห่างจากที่ตั้งเดิมประมาณ 1 กิโลเมตร เมื่อ พ.ศ. 2529 พระสมห์แก้ว (สุชาโต) รักษาการแทนเจ้าอาวาสมาจนได้เป็นอาวาสในปัจจุบัน โดยมีนายประสิทธิ์ อุไรรัตน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรสงครามในสมัยนั้นซื้อที่ดินถวายให้กับวัดธรรมประสิทธิ์มาตั้งวัดใหม่ ในปัจจุบัน

ประวัติการศึกษา ในสมัยนั้นได้ศึกษาเล่าเรียนโดยการอาศัยศาลาการเปรียญของวัด มาจนถึงปี พ.ศ. 2506 จึงทำการสร้างโรงเรียนขึ้นมาใหม่อยู่ที่บริเวณข้างวัดธรรมประสิทธิ์ ฝั่งตะวันตกของคลองช่อง เวลาต่อมาได้ย้ายโรงเรียนจากที่เดิมมาอยู่ที่บริเวณวัดธรรมประสิทธิ์ โรงเรียน ได้ย้ายมาก่อนและวัดจึงได้ย้ายตามออกมาภายหลัง

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำคลองช่องตั้งแต่เดิม ชาวบ้านได้นับถือศาลเจ้าแม่ศรีวิโร ซึ่งเป็นศาลเจ้าเก่าแก่มานานหลายชั่วอายุคน เป็นที่สักการะเคารพนับถือของชาวคลองช่องมาเป็นเวลานานแล้ว และหมู่บ้านใกล้เคียงถิ่นอื่น ๆ ที่เขานับถือ

2.2 ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาตำบลคลองโคนโดยองค์การบริหารส่วนตำบล คลองโคน

ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองโคน (<http://www.klongkone.go.th>, 2556) ใน ระยะเวลาการบริหารงานของ นายจิระ แก้วมณี นายกององค์การบริหารส่วนตำบลคลองโคนได้ กำหนดแผนยุทธศาสตร์การบริหารไว้ดังต่อไปนี้

วิสัยทัศน์การพัฒนา

1. มุ่งพัฒนาปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม การสาธารณสุขปก การสาธารณสุขการ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก
2. ระบบเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง เกษตรยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองได้ พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. เสริมสร้างความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์และเสริมสร้างทรัพยากรธรรมชาติ
4. ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประชาชนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง และปลอดภัยห่างไกลยาเสพติด รัก และภูมิใจในถิ่นฐานของตน
5. ระบบการทำงานมีประสิทธิภาพ เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน
6. แหล่งท่องเที่ยวได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว คำนึงตามวิสัยทัศน์

“สาธารณสุขปกเร่งเริ่ม ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เรียนรู้จักตลอดชีวิต ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ราษฎร์ห่างไกลยาเสพติด ร่วมส่งเสริมการคิดบูรณาการ”

คำขวัญตำบลคลองโคน

“ถิ่นหอยแครง แหล่งกะปิ เขตดำหริปลูกรา ล้าค่าทรัพยากร”

สรุปยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสมุทรสงคราม

ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสมุทรสงครามที่นำมาซึ่งการกำหนดแนวทางการพัฒนา เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์หลักของจังหวัดมีดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาส่งเสริมจังหวัดให้เป็นเมืองอาหารทะเล และศูนย์กลางกุ้งแม่น้ำ ผลไม้ปลอดภัยจากสารพิษ

- 1.1 พัฒนาและส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการประมง
- 1.2 พัฒนาระบบฐานข้อมูลด้านการประมงให้ทันสมัย
- 1.3 ส่งเสริมและพัฒนาเพื่อยกระดับการผลิตให้ได้มาตรฐานตามเกณฑ์สารพิษตกค้าง
- 1.4 ส่งเสริมการผลิตและใช้สารอินทรีย์ทางการเกษตร
- 1.5 พัฒนาเกษตร สถาบันเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชน ให้สามารถผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยได้มาตรฐาน
- 1.6 พัฒนาและยกระดับอาหารสดที่จำหน่ายให้ได้มาตรฐานปราศจากสารปนเปื้อน 6 ชนิด

- 1.7 พัฒนาศักยภาพการตรวจสอบสารพิษในอาหารของผู้ประกอบการ อปท. และประชาชน
 - 1.8 พัฒนาและยกระดับสินค้าประมงให้ได้มาตรฐาน (สัตว์น้ำทะเลและสัตว์น้ำจืด)
 - 1.9 พัฒนาและส่งเสริมการเพิ่มปริมาณของทรัพยากรสัตว์น้ำทางธรรมชาติ
 - 1.10 พัฒนาปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการเกษตรและประมง
- ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2** การพัฒนาให้จังหวัดเป็นศูนย์กลางการพักผ่อนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางแม่น้ำลำคลองระดับชาติ ปลูกจิตสำนึกให้ชาวจังหวัดสมุทรสงครามรักถิ่นกำเนิด อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมดั้งเดิม
- 2.1 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางแม่น้ำลำคลองระดับชาติ
 - 2.2 ส่งเสริมการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว
 - 2.3 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
 - 2.4 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสถานประกอบการให้ได้มาตรฐานการท่องเที่ยวและถูกต้องตามกฎหมาย
 - 2.5 ปลูกจิตสำนึกให้รักถิ่นฐาน
 - 2.6 เสริมสร้างความสามัคคีและรักในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครอง ให้ระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
 - 2.7 พัฒนาและส่งเสริมผลผลิตทางการเกษตร กาประมง และสินค้าที่ผลิตในจังหวัดให้มีคุณภาพและมีราคาสูงขึ้น
 - 2.8 สร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในชุมชน
 - 2.9 ขยายโอกาสและพัฒนาคุณภาพชีวิต
 - 2.10 สร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
 - 2.11 ส่งเสริม พัฒนาระบบสุขภาพ 6 ด้าน
 - 2.12 ส่งเสริม สนับสนุน กลุ่มอาชีพ และผลิตภัณฑ์ชุมชน และการทำบัญชีครัวเรือน
 - 2.13 ค้ำครองส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ใช้แรงงาน
 - 2.14 ส่งเสริม และพัฒนาเครือข่ายในการดูแลผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส
 - 2.15 ส่งเสริม และพัฒนาสถาบันครอบครัว เด็ก เยาวชน และสตรีในชุมชน
 - 2.16 ส่งเสริม การสร้างระบบเฝ้าระวังและภูมิคุ้มกันทางด้านเศรษฐกิจและสังคม
 - 2.17 เสริมสร้างความมั่นคง และความสงบเรียบร้อยภายในจังหวัด
 - 2.18 เสริมสร้างการป้องกัน และแก้ไขปัญหาเสพติด
 - 2.19 เสริมสร้างการป้องกัน และจัดระเบียบแรงงานต่างด้าว

- 2.20 พื้นฟูและสร้างสมดุลของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2.21 สร้างความเข้มแข็งของชุมชนและท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น
- 2.22 พื้นฟูและสร้างสมดุลของแม่น้ำลำคลองและชายฝั่งทะเล
- 2.23 ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการดำเนินการด้านอนุรักษ์พลังงานและด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2.24 เสริมสร้างการป้องกัน การกักตุนน้ำดื่ม น้ำกิน น้ำใช้ และชายฝั่งทะเล
- 2.25 ส่งเสริมพัฒนาองค์ความรู้ นำเทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการนำวัสดุเหลือใช้ในการเกษตรมาแปรรูปให้เกิดประโยชน์
- 2.26 ส่งเสริม สนับสนุน อนุรักษ์ พัฒนา วัฒนธรรมประเพณีที่ดึงดูดให้ยั่งยืน
- 2.27 พัฒนาขีดความสามารถของภาคบริการองค์กรชุมชนและเครือข่าย
- 2.28 รักษามาตรฐานด้านการศึกษา/ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 2.29 ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การดำรงรักษาความเป็นเมืองที่มีระบบนิเวศ 3 น้ำ

- 3.1 การป้องกันและรักษาสมดุลของระบบนิเวศ 3 น้ำ
- 3.2 การบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ

นโยบายการพัฒนาของคณะผู้บริหารท้องถิ่น

1) นโยบายด้านโครงสร้างพื้นฐาน

- 1.1 ก่อสร้าง ปรับปรุง บำรุงรักษา ถนนภายในหมู่บ้านให้ได้มาตรฐานและสามารถเชื่อมต่อแต่ละหมู่บ้านให้เหมาะสมแก่การใช้สัญจรไปมา
- 1.2 ก่อสร้าง ปรับปรุง บำรุงรักษา สะพานทางเท้า สะพานคอนกรีตให้เหมาะสมและครอบคลุมทุกหมู่บ้าน
- 1.3 ขยายเขตกิจการประปาส่วนภูมิภาคให้ครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่
- 1.4 ขยายบริการไฟฟ้าให้ทั่วถึงและครอบคลุมทั้งตำบลโดยการขยายเขตไฟฟ้า การติดตั้งไฟฟ้าให้แสงสว่างตามถนน พร้อมทั้งปรับปรุง ซ่อมแซม บำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้ได้เสมอ
- 1.5 ก่อสร้าง โครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ตามความจำเป็นที่เร่งด่วนตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองโคน

2) นโยบายด้านการพัฒนาสังคม

- 2.1 ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการช่วยเหลือเด็กและดูแลผู้สูงอายุ ผู้พิการผู้ด้อยโอกาส และผู้ถูกสังคมทอดทิ้งให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม
- 2.2 ฝึกอบรมเพิ่มพูนทักษะในการประกอบอาชีพแก่ประชาชนในหมู่บ้าน ตำบล ตามความเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน
- 2.3 ส่งเสริม สนับสนุนด้านกีฬา และกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับเยาวชนและประชาชนทุกระดับเพื่อให้เกิดความสามัคคี และแก้ไขปัญหายาเสพติด
- 2.4 ส่งเสริม สนับสนุนการกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรม
- 2.5 ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นพร้อมสนับสนุนงบประมาณในการจัดประชาคมตำบล
- 2.6 ฝ้าระวังสถานการณ์ พร้อมให้ความช่วยเหลือกับส่วนราชการต่าง ๆ ในการป้องกันปราบปรามยาเสพติดในเขตตำบลคลองโคน

3) นโยบายด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ

- 3.1 ส่งเสริมการประกอบอาชีพ และเพิ่มรายได้ของประชาชนให้สามารถช่วยเหลือตนเอง และครอบครัวได้ สนับสนุนกลุ่มสตรี และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในตำบล
- 3.2 พัฒนา ส่งเสริม ให้ความรู้แก่ประชาชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงทฤษฎีใหม่เพื่อให้ประชาชนตำบลคลองโคนใช้ชีวิตบนพื้นฐานของความพอเพียงในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข
- 3.3 การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชนอย่างเหมาะสม เช่น การฝึกอบรมอาชีพการจัดหาอาชีพเสริมให้แก่ผู้มีรายได้น้อย และการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ
- 3.4 ส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวในตำบลคลองโคนโดยจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ป้ายบอกทาง และปรับปรุงสถานที่ เช่น ลานจอดรถบริเวณหน้าวัด ปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สวยงาม เพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างงานและสร้างเสริมรายได้ให้กับประชาชนและชุมชน

4) นโยบายด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ

- 4.1 ปรับปรุง บำรุงรักษา และพัฒนาคลองไม่ให้ตื้นเขิน
- 4.2 ส่งเสริม สนับสนุนการจัดเก็บขยะมูลฝอยในลำคลอง

- 4.3 สนับสนุนการขุดลอกคูคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) นโยบายด้านการพัฒนาสาธารณสุข

- 5.1 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนสาธารณสุขพร้อมประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ความเข้าใจถึงอันตรายจากโรคภัยต่าง ๆ และการดูแลสุขภาพของประชาชน
- 5.2 ส่งเสริม สนับสนุน โครงการที่มีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและเอกชนที่มุ่งบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นกลับมาเป็นกำลังของชาติต่อไป
- 5.3 ส่งเสริมด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม อาทิ การกำจัดขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูลให้ถูกสุขลักษณะและเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน
- 5.4 สนับสนุนงบประมาณด้านสาธารณสุข เพื่อป้องกันและระงับโรคติดต่อ เพิ่มขีดความสามารถในการให้บริการด้านสาธารณสุข
- 5.5 สนับสนุน ส่งเสริม อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านให้มีทักษะความรู้ในการดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชนตำบลคลองโคน

6) นโยบายด้านการเมืองและการบริหาร

- 6.1 ส่งเสริม สนับสนุน การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา และแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล ปัญหาความต้องการของประชามหมู่บ้าน / ตำบล และเป็นแนวทางในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- 6.2 สนับสนุนสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคลองโคนให้สามารถทำหน้าที่ในทางนิติบัญญัติและตรวจสอบฝ่ายบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 6.3 ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชามหมู่บ้าน / ตำบล การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำชุมชน กับประชาชนและส่วนราชการต่างๆ
- 6.4 พัฒนาปรับปรุงงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยและการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยสามารถช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ด้วยการปรับปรุงประสิทธิภาพในด้านเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ และบุคลากร

- 6.5 ส่งเสริมพัฒนาผู้นำท้องถิ่น และบุคลากรผู้ปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ให้เพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ โดยสนับสนุนให้มีบทบาทและส่วนร่วม และศึกษาอบรมเพิ่มเติม เพื่อมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น
- 6.6 พัฒนาศักยภาพ และขีดความสามารถขององค์การบริหารส่วนตำบลอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับภารกิจการถ่ายโอนจากส่วนราชการต่างๆ ทั้งในขีดความสามารถในการปฏิบัติการกิจ งบประมาณ และบุคลากร
- 6.7 เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บรายได้ให้ทั่วถึง เป็นธรรมแก่ผู้มีหน้าที่เสียภาษี เพื่อให้เกิดการประทับใจในการบริการที่ดี
- 6.8 พัฒนาด้านอื่นๆ ตามแนวนโยบาย และอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขอย่างแท้จริง และทั่วถึงต่อประชาชนในพื้นที่ โดยเข้าถึง เข้าใจ บนความพึงพอใจของประชาชนตำบลคลองโคน

7) นโยบายการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

- 7.1 พัฒนาการศึกษ สนับสนุนการศึกษาตั้งแต่การเตรียมความพร้อมระดับปฐมวัย ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- 7.2 จัดให้มีทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจน
- 7.3 สนับสนุนอุปกรณ์ด้านการเรียน การสอน แก่สถานศึกษาในท้องถิ่น
- 7.4 จัดงบประมาณสนับสนุนโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา เช่น โครงการอาหารกลางวัน โครงการอาหารเสริม(นม) ให้แก่เด็กนักเรียนตลอดทั้งปีการศึกษา
- 7.5 จะทะนุบำรุงศาสนาให้เป็นศูนย์กลางทางจิตใจของประชาชนในท้องถิ่นต่อไป
- 7.6 ส่งเสริมและสนับสนุนวัฒนธรรม จารีต ประเพณีท้องถิ่นและวันสำคัญ ๆ ต่าง ๆ ทางศาสนาสืบต่อไป
- 7.7 ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ตตำบล เสี่ยงตามสาย แข่งกีฬาเยาวชน ประชาชนทุกระดับ

8) นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- 8.1 ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน องค์กรประชาชน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป้องกัน และแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม
- 8.2 ปรับปรุงภูมิทัศน์ให้ครอบคลุมทั้งพื้นที่ของตำบล เพื่อให้เพียงพอต่อการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนในพื้นที่ รวมถึงเพื่อความสะอาด และร่มเย็น โดยมุ่งไปสู่ความเป็นเมืองชุมชนน่าอยู่

8.3 ส่งเสริม สนับสนุน โครงการปลูกต้นไม้เฉลิมพระเกียรติ

8.4 ส่งเสริม สนับสนุน กิจกรรมการปลูกป่าชายเลนตำบลคลองโคน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาในช่วง 3 ปี

1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค

แนวทางการพัฒนา

1. ก่อสร้างถนน ปรับปรุงรักษาถนน ทางเท้า รางระบายน้ำ สร้างสะพาน ซ่อมแซม และปรับปรุงสะพาน
2. พัฒนาระบบไฟฟ้า
3. พัฒนาระบบโทรศัพท์

2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจ

แนวทางการพัฒนา

1. ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว
2. ส่งเสริมอาชีพและเพิ่มรายได้

3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านคนและเสริมสร้างสังคมเข้มแข็ง

แนวทางการพัฒนา

1. การส่งเสริมกิจกรรมในชุมชนและนันทนาการ
2. การส่งเสริมวัฒนธรรม
3. การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด
4. การป้องกันรักษาและส่งเสริมสุขภาพของประชาชน
5. การสำรวจข้อมูล จปฐ.

4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านแหล่งน้ำ และการป้องกัน บรรเทาสาธารณภัยต่างๆ

แนวทางการพัฒนา

1. แหล่งน้ำอุปโภค – บริโภค
2. ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยต่างๆ

5) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวทางการพัฒนา

1. ส่งเสริมการท่องเที่ยวป่าชายเลน ป่าชายคลองพร้อมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น
2. ปลูกฝังจิตสำนึกให้กับประชาชนและการกำจัดขยะมูลฝอย

3. ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

6) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการเมือง และการบริหาร

แนวทางการพัฒนา

1. พัฒนารายได้และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. ส่งเสริมความรู้และเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้แก่แกนนำท้องถิ่นและพนักงาน

2.3 บทบาทของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวถือเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ถือเป็นแรงผลักดันทางบวกที่จะช่วยทำให้คุณภาพชีวิตของคนไทยดีขึ้น ซึ่งเป็นเหตุผลที่มีความเป็นไปได้สูงเนื่องจากได้มีการวิเคราะห์พิสูจน์มาแล้วหลายต่อหลายรุ่น และมีนักวิเคราะห์และนักวิชาการจำนวนมากได้ให้การยืนยันผ่านทางสื่อต่าง ๆ ให้เห็นได้ทั่วไป ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลซึ่งกันและกันว่าหากการท่องเที่ยวเติบโตขึ้น ด้วยการมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นก็จะยิ่งส่งผลให้ประเทศได้รับการพัฒนามากยิ่งขึ้นเช่นกัน ทั้งนี้ เท็ดซาซ ช่วยบำรุง (2552) ได้สรุปผลการวิเคราะห์จากหลายองค์การการท่องเที่ยวโลกที่ได้พยากรณ์ว่าในปี พ.ศ. 2563 น่าจะมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเป็นจำนวนถึง 1,600 ล้านคน จากการประมาณการอัตราการเติบโตของการท่องเที่ยวในประเทศกำลังพัฒนา คาดว่ามีอัตราเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 4 ต่อปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศอุตสาหกรรมมีอัตราเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 2.5 ต่อปี นักท่องเที่ยวที่มีการเดินทางท่องเที่ยวในต่างประเทศมากที่สุด ได้แก่ นักท่องเที่ยวจากเยอรมนี ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส ส่วนประเทศใหม่ๆ ที่จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวไปยังต่างประเทศใน ระดับสูง ได้แก่ ประเทศจีน และรัสเซีย และในปี พ.ศ. 2563 นี้เองคาดว่าประเทศจีน จะมีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวได้มากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งแทนประเทศฝรั่งเศสอีกด้วย ทั้งนี้นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวระยะไกลในสัดส่วนเพิ่มขึ้น คือ ประมาณร้อยละ 24 ซึ่งนักท่องเที่ยวจะให้ความสำคัญและสนใจแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ชุมชน รวมทั้งการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเพิ่มมากขึ้น การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงต้องเน้นให้ความสำคัญกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวเฉพาะด้านมากขึ้น

จากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลไทยที่มุ่งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับประชาชน และนำเงินตราเข้าสู่ประเทศได้อย่างมหาศาล ผลของการ

ส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยใช้กระบวนการเพิ่มตลาดใหม่และตลาดเฉพาะกลุ่มเพื่อเร่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มีคุณภาพเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวชาวไทยท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น และสนับสนุนการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว โดยความร่วมมือแบบพหุภาคีอันนำไปสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งภูมิภาคเอเชียที่ยั่งยืน

แม้การท่องเที่ยวจะสร้างรายได้ให้กับชุมชนและประเทศชาติ แต่เมื่อมีการพัฒนาพื้นที่ใดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ก็ย่อมหมายถึงการใช้ทรัพยากรในพื้นที่นั้นมากขึ้น จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นก็เท่ากับเป็นการสร้างปริมาณมูลฝอย น้ำเสียสิ่งปฏิกูลและมลพิษอื่นๆ ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยว ได้แก่ ปัญหาการบุกรุกพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ทัศนียภาพอันเกิดจากสถาปัตยกรรมที่ไม่กลมกลืน ปัญหาที่เกิดจากการขาดระบบการจัดการมลพิษในพื้นที่ท่องเที่ยว ดังนั้นจำเป็นต้องมีมาตรการในการจัดการพื้นที่ที่เหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างสมดุล ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมให้เปลี่ยนไป

แต่เนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยว องค์กรสหประชาชาติได้สรุปไว้ว่า เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว ด้วยความสมัครใจ และเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่มีไว้เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ จึงจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นการเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ที่ไม่ใช่เพื่ออาชีพแต่เป็นการเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น เพื่อพักผ่อนในวันหยุด เพื่อวัฒนธรรมหรือศาสนา เพื่อการศึกษา เพื่อการกีฬาและบันเทิง เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ เพื่องานอดิเรก เพื่อเยี่ยมเยือนญาติมิตร เพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ และหรือเพื่อเข้าร่วมประชุมหรือสัมมนา เป็นต้น

ภายใต้การบริโภครายการที่มีซึ่งเรียกว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) ถือเป็นสินค้าหลักทางการท่องเที่ยวที่จะขายหรือสร้างแรงดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมและศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่นเป็นที่น่าสนใจ ซึ่งอาจแบ่งได้ดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง สภาพภูมิประเทศรวมทั้งอากาศและทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น น้ำตก ภูเขา ทะเล ป่าไม้ชายหาด เกาะแก่ง สัตว์ป่า เป็นต้น
2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณ วัตถุ และศาสนสถาน หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนาที่แสดงถึงอารยธรรมของท้องถิ่น มีผลดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวไปเยือน เช่น เมืองโบราณ พระราชวัง ปราสาทหิน สุสาน หอไตร พิพิธภัณฑ

อนุสาวรีย์ อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสรณ์สถานสมรภูมิ บ้านบุคคลสำคัญ วัด โบสถ์ วิหาร เทวรูป รูปปั้น พระพุทธรูป จิตรกรรมฝาผนัง เป็นต้น

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมและประเพณี หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ และถ่ายทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพบ้านเรือน ภาษา การแต่งกายการเล่น ดนตรี กวี ศิลปะ ประเพณี งานเทศกาล พิธีกรรม ความเชื่อ ค่านิยมภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

4. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทมนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยการสร้างกิจกรรมใหม่หรือปรับปรุงดัดแปลงให้สถานที่มีความหลากหลายในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ สวนสัตว์ ศูนย์วิจัยเกษตร สวนส้ม สวนกล้วยไม้ สวนสนุก สถานที่ชมทิวทัศน์ สถานบันเทิง สถานที่ซื้อสินค้า สถานที่เล่นกีฬา พิพิธภัณฑ์สถานของเอกชน เป็นต้น

ทั้งนี้การท่องเที่ยวแม้ว่าจะมีประโยชน์มหาศาลแต่ก็อาจนำมาซึ่งผลกระทบที่ร้ายแรงได้มากเช่นกัน เกิดชาย ช่วยบำรุง (2552) ได้กล่าวถึง ผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยวไว้สรุปใจความสำคัญได้ว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ พบว่า 1) การท่องเที่ยวจะนำมาซึ่งปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและปัญหาผลกระทบซึ่งทำให้สภาพแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม สกปรก เกิดขยะและสิ่งปฏิกูล น้ำเสีย มีกลิ่นเหม็นรบกวน มลพิษทางอากาศซึ่งส่งผลเสียต่อสุขภาพ พืชและสัตว์ป่า ถูกรบกวน บางส่วนถูกทำลายจนลดจำนวนลงหรือสูญพันธุ์ไปอย่างรวดเร็ว 2) ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ ซึ่งรวมถึงการเข้าครอบครองและใช้ที่สาธารณประโยชน์ในการแสวงหาประโยชน์ทางการท่องเที่ยว การตั้งแผงลอยสินค้าในแหล่งท่องเที่ยวทั้งที่เป็นแหล่งธรรมชาติและโบราณสถานต่าง ๆ 3) ปัญหาอาคารและสิ่งปลูกสร้าง โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ มีการก่อสร้างที่ไม่ได้ควบคุมความสูง ก่อให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่เหมาะสม สิ่งก่อสร้างบางอย่างไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ทั้งยัง เป็นการทำลายภูมิทัศน์อันสวยงาม นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความแออัดของสิ่งก่อสร้าง เช่น แผงลอย แผงขายอาหาร แผงขายสินค้าที่ระลึกและอาคารพาณิชย์ที่ก่อสร้างอย่างไม่มีระเบียบก่อให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่สวยงาม 4) ปัญหาการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม เช่น การถมที่ การถมทะเลเพื่อก่อสร้างท่าเทียบเรือ การก่อสร้างถนนซิดซายฝั่ง การตัดถนนผ่านป่าชายเลน การสร้างเขื่อนในบางแห่งซึ่งก่อให้เกิดการพังทลายของหน้าดิน เกิดการตกตะกอนในแม่น้ำหรือทะเล เป็นการทำลายสภาพภูมิศาสตร์ทางธรรมชาติและความสมดุลของระบบนิเวศ ปัญหาต่าง ๆ เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมและเกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางธรรมชาติที่มีอยู่ เดิมให้เสียสมดุล

5) มีนักท่องเที่ยวกระจุกตัวในบางพื้นที่มากเกินไปจนเกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ จึงส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และ 6) การจัดการการท่องเที่ยวที่มุ่งสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเพียงฝ่ายเดียว โดยไม่ตระหนักถึงความพร้อมของ แหล่งท่องเที่ยว จึงก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดสมดุลและความยั่งยืน

ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม พบว่า 1) ปัญหาเพศพาณิชย์ เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามา ทำให้ธุรกิจด้านนี้พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วเพื่อตอบสนองความต้องการทางเพศของนักท่องเที่ยว บางกลุ่มซึ่งเกิดปัญหาตามมา เช่น โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การล่วงละเมิดและผู้หญิงเพื่อค้าประเวณี ยาเสพติด เป็นต้น 2) ปัญหาอาชญากรรม เช่น นักท่องเที่ยวถูกลักพาตัว ถูกข่มขืน ถูกฆ่า ถูกจี้ปล้นหรือขโมยทรัพย์สินตามสถานที่ต่าง ๆ ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีแก่ นานาประเทศ 3) ปัญหาค่าครองชีพ ในพื้นที่ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว มักประสบปัญหาค่าครองชีพที่สูงกว่าพื้นที่อื่น จึงส่งผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่น ที่มีรายได้น้อย 4) ปัญหาความไม่เสมอภาคในการมุ่งเน้นพัฒนาเฉพาะพื้นที่ ในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ตลอดจนการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน มักจะดำเนินการในพื้นที่ที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่ในพื้นที่ที่ไม่เป็นแหล่งท่องเที่ยวกลับได้รับการพัฒนาน้อย ประชาชนจึงเกิดความรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรม 5) ปัญหาค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งมุ่งให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจและเงินตรา อีกทั้งพฤติกรรมเลียนแบบนักท่องเที่ยวทั้งด้านการแต่งกาย ภาษาและการดำรงชีวิตจนละทิ้งขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม 6) ปัญหาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณี การนำขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมความเป็นไทยมาเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยมุ่งหวังผลประโยชน์ด้านการค้า แต่กลับลดความประณีต ดัดทอนขั้นตอนที่เป็นหัวใจหรือเนื้อหาของวัฒนธรรม การดำเนินงานมักจะเน้นการแสดงเพื่อโชว์ความตื่นตาตื่นใจโดยละเลยเนื้อหาสาระเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น รวมทั้งคุณค่าที่แท้จริงในสังคม 7) ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าของท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว ที่เกิดจากความแตกต่างของขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งนักท่องเที่ยวอาจจะเปลือยกายอาบแดด กอดจูบกันในที่สาธารณะหรือแต่งกายไม่สุภาพในการเข้าชมสถานที่สำคัญทางศาสนาหรือปูชนียสถาน จึงทำให้เจ้าของท้องถิ่นไม่พอใจ จนบางครั้งอาจเกิดการต่อต้านและไม่ต้อนรับนักท่องเที่ยว และ 8) ปัญหาการลดคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม เกิดจากความเห็นแก่ตัวของผู้ผลิตและจำหน่าย โดยลดมาตรฐานเพื่อให้ได้กำไรสูงสุด มีการลอกเลียนแบบศิลปหัตถกรรม โดยไม่คำนึงถึงความประณีตและคุณภาพของสินค้า ทำให้คุณค่าทางศิลปะหายไป

ผลกระทบด้านความปลอดภัย พบว่า 1) ปัญหาการลักลอบวาง เอาร์ดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว เกิดจากผู้ประกอบการบางรายที่ต้องการกอบโกยประโยชน์ส่วนตนและคิดค้ากำไรเกินควร 2) ความปลอดภัยด้านการคมนาคม เช่น ปัญหาจากสภาพยานพาหนะคนขับ เส้นทาง

ระบบป้องกันภัยและสุขภาพ เป็นต้น 3) กิจกรรมการท่องเที่ยวหลายประเภทมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุขาดการจัดระบบและบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญในการควบคุมอย่างเพียงพอ และ 4) ภัยธรรมชาติ เช่น การเกิดคลื่นยักษ์สึนามิ การก่อการร้ายและการระบาดของโรคติดต่อรุนแรง เช่น ไข้หวัดนก โรคซาร์

สำหรับผลกระทบต่อด้านคุณภาพและบริการ เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมามุ่งเน้นปริมาณนักท่องเที่ยวมากกว่าการพัฒนาคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยว ประเทศไทยจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวราคาถูกทั้งนี้อาจเป็นเพราะ 1) ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและทักษะในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว 2) โรงแรมขนาดใหญ่มีเจ้าของและผู้บริหารเป็นชาวต่างชาติ จึงมี ประสิทธิภาพสูง ขณะที่โรงแรมอิสระ (ขนาดกลาง-เล็ก) มีประสิทธิภาพการดำเนินงานต่ำ 3) ปัญหาการตัดราคาทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถรักษาและเพิ่ม คุณภาพการให้บริการได้ 4) การจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นยังไม่มีมาตรฐานคุณภาพ และ 5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง

2.4 การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้เข้ามามีบทบาทในกระแสการพัฒนาของประชาคมโลก เมื่อปี พ.ศ. 2515 ในการประชุมสุดยอดว่าด้วยมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (UN Conference on Human Environment) ขององค์การสหประชาชาติ ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ได้เรียกร้องให้ประชาคมโลกหันมาสนใจสิ่งแวดล้อม มากขึ้นและตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดจำกัด ของทรัพยากรธรรมชาติ พ.ศ. 2535 ได้มีการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development : UNCED) ณ กรุงริโอเดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งประเทศไทยและประเทศสมาชิกสหประชาชาติ รวม 178 ประเทศ ได้ร่วมลงนามรับรองปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development) และแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งเป็นแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลกโดยครอบคลุมการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมซึ่งมีผลทำให้ประเทศไทยมีพันธกรณีที่ต้องจัดทำนโยบายและแผนการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้สอดคล้องกับแนวทางของแผนปฏิบัติการ 21 พ.ศ. 2545 องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development : WSSD) ณ กรุงโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ ซึ่งประเทศสมาชิกจำนวน 180 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยได้ลงนามรับรองปฏิญญาโจฮันเนสเบิร์กและแผนปฏิบัติการโจ

ฮันเนสเบอร์ก (Johannesburg Declaration and Johannesburg Plan on Implementation) โดยได้เน้นหนักให้นานาประเทศนำแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) มาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เป็นแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก เพื่อสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา ในศตวรรษที่ 21 โดยครอบคลุมการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและ สิ่งแวดล้อม การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่พอเหมาะพอควรเป็นไปอย่างสมดุลทั้งในภาคเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการเปิด โอกาสให้กลุ่มต่างๆ ในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการซึ่งจะช่วยให้ประชาชนเกิดความอยู่ดีมีสุขตลอดไปสำหรับประเทศไทยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศและถือได้ว่าเป็นการปฏิรูปความคิดและคุณค่าใหม่ของสังคมไทยที่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมมุ่งให้ **“คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา”** และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ต่อมาแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้ใช้ **“ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”** ควบคู่กับการพัฒนา แบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและมุ่งการพัฒนาแบบสมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) มุ่งสู่ **“สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” (Green and Happiness Society)** ภายใต้แนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้ความสำคัญต่อการนำทุนทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกันและเสริมสร้างให้เข้มแข็งเพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาที่มั่นคงเป็นฐานการดำรงวิถีชีวิตของชุมชนและสังคมไทย อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน ซึ่งแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อการท่องเที่ยวของไทยต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1) **สร้างบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีทุกระดับ** องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นภาคีหลักในการดำเนินงานในระดับพื้นที่มีภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเอง โดยภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติ รับผิดชอบ ประเมินผลและทบทวนแผนและกิจกรรม เพื่อให้บรรลุสู่เป้าหมายและตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงสถาบันการศึกษาในพื้นที่เป็นภาคีหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างองค์ความรู้หรือเป็นคลังสมองในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเนื่องจากมีบุคลากรที่มีความรู้จะเป็นตัวเชื่อมระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ กับภาคประชาชน โดยการแปลงแนวคิดสู่

การปฏิบัติการต่อยอดและขยายแนวคิดสู่กิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดทำหลักสูตรเพื่อพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยว เป็นต้น

หน่วยงานราชการในพื้นที่ทั้งภายในและภายนอกชุมชนจะเป็นหน่วยสนับสนุนทางด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องตามความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งในส่วนของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาจะมีหน่วยงานทั้งในระดับภาคและระดับจังหวัด กระจายอยู่ทั่วประเทศ ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยซึ่งมีสำนักงานทั่วประเทศโดยแบ่งความรับผิดชอบกันไปในแต่ละพื้นที่เพื่อสนับสนุนการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่

2) การขับเคลื่อนผ่านกระบวนการเรียนรู้ การดำเนินงานเพื่อส่งเสริมพหุภาคีในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนโดยการเรียนรู้ร่วมกันของพหุภาคี ตั้งแต่เจ้าหน้าที่จากส่วนกลาง จังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนและภาคเอกชน โดยสร้างความเข้าใจร่วมกันในแนวทางการดำเนินงานทุกขั้นตอน และมีกระบวนการสรุปและถอดบทเรียนเป็นระบบของการดำเนินงาน ซึ่งจะส่งผลให้มีการปรับปรุงเทคนิคการทำงานเพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ ทำให้การขับเคลื่อนงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เสริมสร้างการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้ยั่งยืนอย่างเป็นเอกภาพ

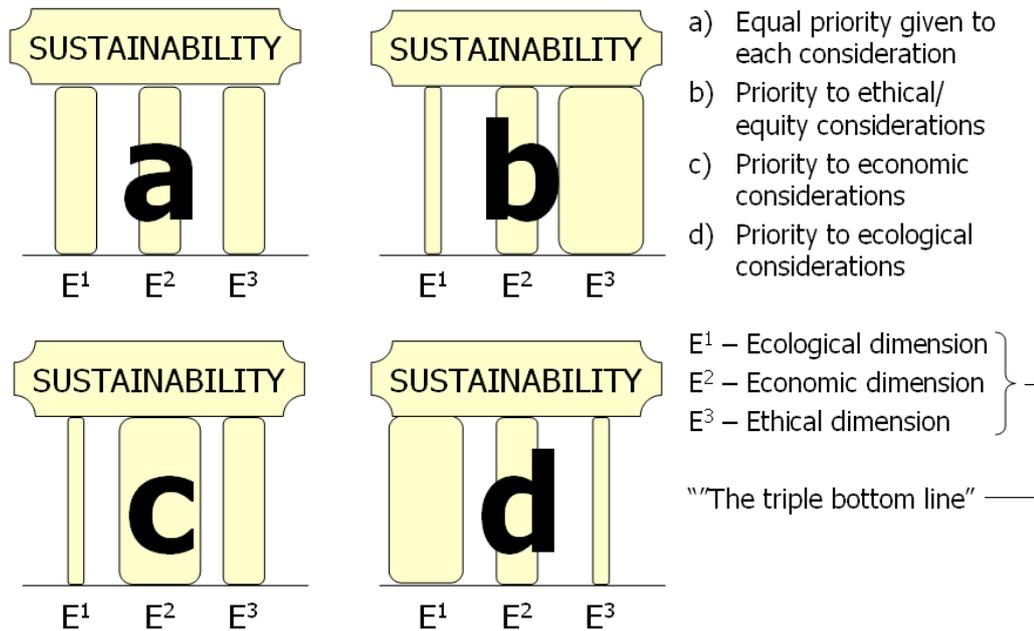
3) พัฒนาเครื่องมือชี้วัดที่เป็นมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับ เพื่อเสริมสร้างกลไกและกระบวนการขับเคลื่อนรวมทั้งขยายแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้เป็นอย่างต่อเนื่อง

4) ส่งเสริมให้เกิดเครือข่าย เพื่อสร้างกลไกการขับเคลื่อนการทำงานอย่างมีพลังและมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนอย่างเป็นระบบ ก่อให้เกิดการพึ่งพาช่วยเหลือกันซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาการทำงานในระยะยาวต่อไปโดยสรุปการพัฒนาการท่องเที่ยวแม้จะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาหรือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แต่ในการส่งเสริมให้การพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จได้นั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่ดี ให้บริการที่มีคุณภาพและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยความร่วมมือของภาคธุรกิจในชุมชนเพื่อร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว อีกทั้งการรักษาสภาพแวดล้อมไม่ให้เสื่อมโทรม มีธรรมชาติที่สวยงาม รักษาวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ประจำถิ่นให้คงอยู่เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยือน จึงเป็นการสร้างงานสร้างรายได้แก่คนในพื้นที่

ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวและรักษาฐานทรัพยากรการท่องเที่ยว จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนในพื้นที่โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ซึ่งต้องอาศัยการประสานงานและเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หรือ Sustainable Tourism Development เป็นแนวคิดที่มุ่งพัฒนาเพื่อให้อุตสาหกรรมที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ซึ่งเป็นแนวคิดที่ World Tourism Organization กำหนดให้เป็นวาระระดับโลก โดยได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ว่า “เป็นการท่องเที่ยวที่นำเอากระบวนการบริหารจัดการมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการในด้านเศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้โดยต้องคงไว้ซึ่ง เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สมบูรณ์ ความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในสังคม เป็นสำคัญ” (Earth Summit, 2002) ซึ่งความหมายที่ให้เป็นการอธิบายถึงกระบวนการพัฒนาของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ต้องมุ่งเน้นให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนท้องถิ่นในขณะนั้นได้เป็นอย่างดีในขณะเดียวกันก็ต้องเป็นการอนุรักษ์และเติมเต็มความต้องการของบุคคลในอนาคตได้เป็นอย่างดีด้วย (World Tourism Organization 1996 refer in (Earth Summit, 2002)) ซึ่งปัจจุบันแนวคิดนี้ได้กลายมาเป็นกุญแจสำคัญของการท่องเที่ยวในปัจจุบันแล้ว

ทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับและนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ในปัจจุบันคงต้องยกให้กับ Triple Bottom Line ' (TBL) คือแนวคิดที่ต้องการนำเสนอภาพรวมของแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (holistic concept of sustainability development) โดยมีตัวแปรสำคัญในการวิเคราะห์ประกอบด้วย 3 มิติสำคัญด้วยกัน ได้แก่ 1) มิติสิ่งแวดล้อม “environmental dimension” 2) มิติทางสังคม “social dimension” และ 3) มิติทางเศรษฐกิจ “economic dimension” (Gale, 2005a) ดังภาพ 2.3

ภาพที่ 2.3 The Triple Bottom Line: The Ideal Goal

Source (Howie, 2003)

จากภาพจะเห็นได้ว่า โมเดล a b c และ d มีขนาดของเสารองรับ (E1, E2, E3) ที่ไม่เท่ากัน ซึ่งสะท้อนหลักการที่ว่า ด้านที่มีเสาขนาดเล็ก เสาที่เล็กอาจหัก โคนลงได้ อันเป็นสัญลักษณ์ของความไม่ยั่งยืน ทั้งนี้การที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนได้ จึงต้องเกิดจากความสมดุลกันของเสาทั้งสามต้น ดังจะเห็นได้จากโมเดล a แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาเสาทั้งสามต้นให้เกิดความเข้มแข็งไปพร้อมกัน โดยเสาทั้งสามได้แก่

โดยการวิเคราะห์และพัฒนาเงื่อนไขของแต่ละตัวแปร (E1 , E2 , E3) เพื่อให้มีความเข้มแข็งไปพร้อม ๆ กันนั้น จะต้องทำการพัฒนาตัวแปรแต่ละตัวหรือ เสาแต่ละต้น ให้มีความเข้มแข็งเท่า ๆ กัน โดยจะต้องทำการพัฒนาเสาแต่ละต้นดังรายละเอียดที่แสดงใน ภาพที่ 2.4 ต่อไปนี้

ภาพที่ 2.4 Sustainable tourism values and principles

ที่มา Gale (2005)

ซึ่ง

Gale (2005) ได้กำหนดแนวคิดที่สอดคล้องกับ Howie ไว้ประกอบด้วย

E1 – Ecological dimension หรือ Environmental & Resources Goals ได้แก่

- การคงไว้หรือทำให้ระบบนิเวศเติบโตขึ้น
- กิจกรรมที่มีต้องทำให้สิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรได้รับประโยชน์สูงสุด
- กิจกรรมที่ต้องสัมพันธ์กับการลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับทรัพยากรให้น้อยลง
- การให้การยอมรับในควมมีคุณค่าของทรัพยากรที่มี
- การทำให้เกิดความสมดุลกันระหว่าง ความต้องการซื้อของนักท่องเที่ยวและความพร้อมในการรองรับของทรัพยากรที่มี
- มีการปรับปรุงรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์
- คำนึงถึงผลประโยชน์ของคนรุ่นต่อ ๆ ไปที่จะได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่หรือไม่อย่างไร

E2 – Economic dimension หรือ Economic Goals ได้แก่

- การท่องเที่ยวเข้ามาซึ่งผลประโยชน์ทางการเงินทั้งแก่คนในท้องถิ่นและต่อผู้มีส่วนได้เสียต่าง ๆ
- ในภาคอุตสาหกรรมมีการเติบโตทางเศรษฐกิจ

- ในภาคธุรกิจมีการเติบโตและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว

E3 – Ethical dimension หรือ Ethical Goals ได้แก่

- ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น
- คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น
- คนในชุมชนได้รับรู้และมีส่วนร่วมเป็นผู้วางแผนการท่องเที่ยวของตนเอง
- คนในชุมชนได้รับความรู้มากขึ้น โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว
- คนในชุมชนมีสุขภาพดีขึ้น
- มีงานทำและเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น
- ภาพรวมของการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นที่พึงพอใจต่อนักท่องเที่ยว

ความเข้มแข็งของทั้ง 3 E ถ้าพิจารณาในรายละเอียดจะเห็นว่าเป็นภาพรวมของชุมชนที่เข้มแข็ง และพร้อมต่อการรองรับการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นนั่นเอง ซึ่งหากชุมชนมีความพร้อมต่อการรับมือกับการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นก็จะทำให้เกิดความยั่งยืนได้ไม่ยาก

การวิจัยนี้ นักวิจัย จึงให้ความสำคัญของแนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับคนในชุมชน โดยให้บทบาทหลักเป็นของชุมชน ในขณะที่นักวิจัยเป็นเพียงผู้ช่วยคอยให้ความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมส่วนที่ขาดหรือมุมมองที่เบาบางให้เท่านั้น รูปแบบการวิจัยจึงเป็นการเรียนรู้ และแสวงหาความรู้จากประสบการณ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เริ่มตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผลและรวมถึงร่วมรับผลที่เกิดจากการดำเนินงานและสรุปบทเรียนตลอดจน ร่วมหาวิธีแก้ไขปัญหา และร่วมกันพัฒนาต่อไปโดยเน้นการยอมรับ หรือความเห็นพ้องจากชาวบ้านเป็นสำคัญ ภายใต้อัตลักษณ์สำคัญ (พรสันต์ เลิศวิทยาวิวัฒน์, 2549) คือ

1. ให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้าน ตลอดจนระบบการสร้างความรู้ที่แตกต่างไปจากของนักวิชาการยังเป็นสิ่งที่ปฏิบัติและยอมรับกันแพร่หลายในหมู่ชาวบ้านคนยากจน เพื่อเป็นหนทางแก้ปัญหามิใช่การดำรงชีวิตของเขา
2. ปรับปรุงความสามารถและศักยภาพของชาวบ้านด้วยการส่งเสริมยกระดับและพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวเองของเขาให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของเขาเอง

3. ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้าน โดยให้สามารถได้รับความรู้ที่เกิดขึ้นในระบบสังคมของเขาและสามารถที่จะทำความเข้าใจ แปลความหมายตลอดจนนำไปใช้อย่างเหมาะสม
4. สนใจในปริทัศน์ของชาวบ้าน โดยการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับปัญหาของชาวบ้าน
5. ปลดปล่อยความคิด สามารถใช้ความคิด ความเห็นของตนอย่างเสรีในการมองสถานการณ์และปัญหาของตนเอง สามารถใช้วิจารณ์ในการวิเคราะห์ วิเคราะห์ ตรวจสอบสภาพเท็จจริงต่าง ๆ สามารถยืนหยัดต่อต้านพลังอิทธิพลจากภายนอกหรือจากอำนาจกดขี่ของผู้มีอำนาจ

ทั้งนี้การที่คนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีก็ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของชุมชนเป็นสำคัญ แนวคิดชุมชนเข้มแข็งจึงเป็นแนวคิดที่จะต้องได้รับการกล่าวถึงในงานวิจัยนี้ โดย เทิดชาย ช่วยบำรุง (2552) ได้สรุปแนวคิด ชุมชนเข้มแข็ง และบทบาทของชุมชนเข้มแข็งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวไว้อย่างน่าสนใจ โดยกล่าวว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนแล้วจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่นๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือ ช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันและด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆ ในสังคมด้วย ในด้านการจัดการการท่องเที่ยวแนวคิดชุมชนเข้มแข็งมีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะหาก “กลไก” การจัดการมีความเข้มแข็งก็จะสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างถูกต้องทิศทางและก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบน้อยที่สุด คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติได้กำหนดกรอบองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งไว้ดังนี้

- 1) บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
- 2) มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและ ของสมาชิก
- 3) มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกันและมีความรักท้องถิ่นรักชุมชน
- 4) มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
- 5) มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
- 6) มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ

- 7) มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- 8) มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
- 9) มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

อีกทั้งคณะอนุกรรมการฯ ได้กำหนดคัลักษณะของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่า สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน โดยมีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของ ชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใสและพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชนสมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชนมีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาต่างๆ ด้านของชุมชนที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนา ชุมชนที่ยั่งยืน การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่นๆ ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่นๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงต้องผนึกกำลังดำเนินการเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้น และสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การ พัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่

1. การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญ ปัญหา วิฤต โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิด ร่วมทำ ร่วม รับผิดชอบและร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิถีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐจาก “ผู้สั่งการ” เป็น “ผู้สนับสนุน” ในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง
2. การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและ

สนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน ประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพของชุมชน การฟื้นฟู อนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจน การจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้าง เครือข่ายของชุมชน

2.5 เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับการพัฒนาชุมชน

แนวคิดการพัฒนาประเทศของไทยที่ผ่านมา เท็ดชวย ช่วยบำรุง (2554) กล่าวว่า การพัฒนา ของไทยยึดเอาแบบอย่างของชาติตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาซึ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เป็นหลักบนพื้นฐานแนวคิดที่ว่ากลุ่มคนชนบทมีความล้าหลัง ยากจนและด้อยโอกาส ผลจาก แนวคิดนี้นำมาซึ่งความพยายามในการแปลงสินทรัพย์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ออกมาเป็นทุนให้มากที่สุด มุ่งหน้าสู่ความทันสมัย และความเป็นแหล่งอุตสาหกรรม ส่งผลไปยังคนที่รวยที่ยิ่งรวยมากขึ้น ในขณะที่คนจนยิ่งยากจนและไม่มีที่อยู่อาศัย เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เพิ่มมากขึ้น เมื่อภาคอุตสาหกรรมเติบโต สังคมเจริญขึ้นทันสมัยมากขึ้นก็ทำให้ค่าครองชีพของคนในสังคม สูงขึ้นตามไปด้วย คนที่จนจึงต้องพยายามทุกทางเพื่อความอยู่รอดความวุ่นวายในสังคมจึงเพิ่มมา กขึ้นตามไปด้วย

ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วประเทศไทยมีความสมบูรณ์พร้อมด้วยทรัพยากรธรรมชาติ นานา ชนิดและสภาพอากาศที่ดี คนในสังคมควรได้อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แต่เพราะความ พยายามในการพัฒนาจึงนำมาซึ่งความวุ่นวายดังเช่นในปัจจุบัน การช่วยเหลือและเยียวยาคนจนจึง เป็นสาระสำคัญเร่งด่วนที่สุดในการพัฒนาประเทศไทยในขณะนี้ ทั้งนี้แนวคิดที่สำคัญสำหรับการ แก้ปัญหานี้คงไม่ใช่การนำเงินมาให้คนจนได้ใช้จ่าย แต่ต้องเป็นการทำให้เค้าสามารถยืนอยู่ได้ด้วย ตนเองมีช่องทางในการสร้างรายได้ที่มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งหนึ่งในแนวคิดจำนวน มหาศาลก็คือการให้ความสำคัญเชิงสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทรัพยากรที่มี เป็นสำคัญ

แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ทางการแข่งขันสำหรับผู้ค้าทุกระดับ เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับนักลงทุนที่มีข้อจำกัดหลายด้าน เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy) เกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์การแข่งขันทางการตลาดโดยอาศัยราคาหรือการกวดราคาเป็นหลัก ส่งผลให้ประเทศที่ไม่สามารถลดต้นทุนการผลิตเพื่อแข่งขันได้ต้องอาศัยกลยุทธ์เศรษฐกิจ สร้างสรรค์มาใช้เพื่อการแข่งขันทดแทนภายใต้การใช้ความคิด สติปัญญา และความสร้างสรรค์ให้ มากขึ้นเท่านั้นเอง หลังจากเกิดแนวคิดเชิงมหภาค แนวคิดการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ก็ขยายตัวเข้าสู่

ระดับอุตสาหกรรม เป็น อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ (Creative Industry) และธุรกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative Business) ซึ่งอุตสาหกรรมในกลุ่มนี้ ก็มีหลากหลาย เช่น อุตสาหกรรมแฟชั่น - เครื่องประดับ อุตสาหกรรมการออกแบบ อุตสาหกรรมสื่อ/ภาพยนตร์/โทรทัศน์ และอุตสาหกรรมงานศิลป์ในแขนงต่างๆ เป็นต้น ผู้ประสบความสำเร็จจากแนวคิดนี้คงต้องยกให้ เกาหลีใต้เป็นตัวอย่างที่ดีในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ความสำเร็จของกระแส K-Pop อาหารเกาหลี หรือละครชุดเกาหลี ซึ่งมีได้เกิดขึ้นโดยความบังเอิญ แต่เกิดขึ้นจากการวางแผนร่วมกันระดับประเทศในการยกระดับเกาหลีได้ไปสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผ่านทางการวิจัยและวิเคราะห์แนวการและความต้องการของผู้บริโภคอย่างจริงจัง หรือเรียกว่าการหารสนิยมร่วมระดับภูมิภาค (Convergence Strategy) แล้วนำมาผนวกกับการเล่าเรื่องผ่านมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ ของเกาหลีได้อย่างลงตัว น่าสนใจ เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย การกิน หรือชีวิตในวัง เป็นต้น นำมาซึ่ง ความสำเร็จในตราสินค้าของเกาหลี (Korean Branding) เพราะสามารถสร้างความรู้สึกผูกพัน (Emotional relationships) ได้ อย่างลงตัว

สำนักนายกรัฐมนตรี (2553) ได้ให้คำจำกัดความ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ไว้ว่า หมายถึง แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การสร้างสรรค์งานและการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมการสั่งสมความรู้ของสังคม เทคโนโลยี และนวัตกรรมสมัยใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดของ John Howkins ที่ได้ให้นิยามของ Creative Economyไว้ว่า “How people make money from idea” หมายถึง การสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์

คำจำกัดความของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ UNCTAD: United Nations Conference on Trade and Development สามารถสรุปเบื้องต้นได้ว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์เกิดจากสองปัจจัยหลัก นั่นคือ ทูทางความปัญญา ร่วมกับ ทักษะความสร้างสรรค์

1) ทุน (Capital) ได้แก่ รูปแบบของทุนต่างๆ อันเป็นฐานความรู้และทุนทางปัญญาเพื่อจะนำไปใช้ต่อยอดทักษะทางความคิด ซึ่งได้แก่ ทุนมนุษย์ (Human Capital) ทุนทางวัฒนธรรม (Culture Capital) ทุนทางสังคม (Culture Capital) ทุนสถาบัน (Institutional Capital) และทุนด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Capital)

2) ทักษะ (Skills) ได้แก่ ทักษะที่สนับสนุนการนำความรู้และทุนทางปัญญามาประยุกต์ให้เกิดผลงานหรือคุณค่าเชิงรูปธรรม เช่น ทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทักษะสร้างนวัตกรรม ทักษะการเป็นผู้ประกอบการ และกรอบความคิดที่มีความคิดสร้างสรรค์

ทั้งนี้ในกรอบแนวคิดของ สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต (2546) ได้ให้มุมมองเกี่ยวกับ “ทุนทางสังคม” ในบริบทของสังคมไทยไว้ว่าหมายถึง “ผลรวมของสิ่งดีงามต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม ทั้งในส่วนที่ได้จากการสั่งสมและการต่อยอดรวมถึงการรวมตัวของคนที่มีความรู้เพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม บนพื้นฐานของความไว้วางใจ สายใยแห่งความผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงาม” ซึ่งหากนำมาพัฒนาและใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมแล้วจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติและสังคมให้สมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ทุนทางสังคมจะประกอบด้วยองค์ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ที่มีคุณภาพ มีความรู้ สติปัญญาและทักษะ มีคุณธรรม มีวินัย และความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน และทำประโยชน์ต่อส่วนรวม ทุนที่เป็นสถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ศาสนา การเมือง รวมทั้งองค์กรที่ตั้งขึ้นมา เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน สมาคมวิชาชีพ ฯลฯ ทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม ครอบคลุมถึงระบบคุณค่า เช่น คุณธรรม วินัย จิตสำนึกสาธารณะ วัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ หากได้นำมาพัฒนาร่วมกับปัญญาและการสร้างสรรค์ ก็จะสามารถนำความสำเร็จมาสู่ชุมชนหรือหน่วยงานนั้น ๆ ได้

แนวคิดนี้เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะนำไปประยุกต์เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของประเทศไทย โดยเฉพาะสำหรับคนในชนบทของประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยมีการผลิตและจำหน่ายสินค้าในทุกระดับ แต่ระดับที่ทำรายได้จากการผลิตได้น้อยที่สุดคือระดับชุมชน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขาต่อไป ดังนั้นหากได้มีการส่งเสริมให้ใช้แนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์เพื่อยกระดับสินค้าให้สามารถสร้างรายได้ได้มากกว่าที่เคยเป็นมา ก็จะทำให้พวกเขามีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้อย่างแน่นอน

2.6 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนทางการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการบริหารไว้ว่า เป็นการมีส่วนร่วมของบุคคลที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนเกี่ยวข้องและการมีส่วนเกี่ยวข้องจะส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อหน่วยงานและภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม ซึ่ง เนตินา โพธิ์ประสระ (2541) กล่าวว่า การเกี่ยวข้องดังกล่าวอาจเป็นได้ทั้งแบบทางตรงหรือทางอ้อมในการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งก็ได้ โดย สายสุณีย์ ปวุฒินันท์ (2541) กล่าวว่า ทั้งนี้อาจสัมพันธ์กับการแบ่งปันผลประโยชน์และการประเมินผลที่ภาคีผู้มีส่วนร่วมรู้สึกพอใจในการแบ่งปันและความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ นอกจากนี้ โกวิทย์ พวงงาม (2541) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมต้องเป็นการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือปฏิบัติ โดยมีความเข้าใจปัญหาของตนและตระหนักถึง

สิทธิของคนที่มีต่อสิ่งนั้น ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการที่บุคคล ได้รับข้อมูลใหม่ที่ช่วยเพิ่มอำนาจ ความคิด และโอกาสได้ร่วมวิเคราะห์ และตัดสินใจกำหนดเป้าหมายในกิจกรรมเหล่านั้น ซึ่งทองใบ สุคชารี (2543) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม (Participation) จึงเป็นวิธีการที่ผู้นำสามารถนำมาปรับใช้ในการจูงใจและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากร เป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้มีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น มีลักษณะเป็นกระบวนการที่จะทำให้พนักงานมีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงานของตน บุคลากรที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจอาจมีความผูกพันในการทำงานยิ่งกว่าการเข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นการเข้าไปมีส่วนร่วมจะทำให้บุคลากรเกิดทัศนคติต่อการบริหารงานขององค์กรดีขึ้น ส่งผลให้บุคคลเกิดความพอใจในการทำงานและมีแรงใจที่จะมุ่งสู่ความสำเร็จในชีวิตการทำงาน ตลอดจนทำให้เขาได้รับการยอมรับ (Recognition) มีความรับผิดชอบ (Responsibility) และเกิดความนับถือตนเองมากขึ้น (Self-esteem) นอกจากนี้ยังพบว่า การมีส่วนร่วมของบุคลากรส่งผลให้เขามีความชัดเจนในความคิดหวังมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะทำให้บุคคลเกิดความเข้าใจการทำงาน และการบริหารงานในองค์กรได้ดียิ่งขึ้นอีก ทั้งจะเชื่อมโยงไปสู่ความเข้าใจในการทำงานกับระบบรางวัลได้ดีขึ้นด้วย

รชดา เครือทิวา (2556) กล่าวว่า การให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องเริ่มจากการศึกษาค้นหาปัญหาทางการท่องเที่ยวและสาเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น รวมถึงตลอดถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ถ้าหากชุมชนมีส่วนร่วมหรือมีอำนาจเพียงพอในการร่วมควบคุมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนก็จะช่วยให้เกิดการพัฒนาค้นได้ด้วย อีกทั้งสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนมากขึ้น ฉะนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนต้องให้มีส่วนร่วมทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอันเป็นการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต ได้รับผลตอบแทนบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว และการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งมีกิจกรรมท่องเที่ยวหลายรูปแบบที่ชุมชนท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมได้ เช่น การให้ข้อมูลท้องถิ่นที่ถูกต้อง การให้บริการที่พัก อาหาร การขายสินค้าของที่ระลึก การให้บริการมัคคุเทศก์ การรับจ้างในธุรกิจท่องเที่ยว การอนุรักษ์ระดับท้องถิ่น การควบคุมดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาระดับความเป็นอยู่ของชุมชน การส่งเสริมพัฒนาอาชีพ เป็นต้น

แต่หากไม่เป็นเช่นที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากประสบปัญหาจากการท่องเที่ยวตัวอย่างเช่น การเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โฮมสเตย์ห้วยทรายขาว ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการเป็นจำนวนมาก มีกิจกรรมเดินป่าทั้งกลางวันและกลางคืน และอนุญาต

ให้ชาวบ้านเข้าไปหาของป่าได้มากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งก่อให้เกิดรายได้ส่วนเพิ่มแก่ชุมชน แต่ในทางตรงกันข้าม กลับนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของป่าโดยที่ชุมชนคาดไม่ถึง อีกทั้งชาวบ้านให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ส่วนตัวมากขึ้น เกิดความขัดแย้งและการแตกแยกทางความคิด และที่สำคัญที่สุดคือชาวบ้านเริ่มให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าน้อยลง (จักรพงษ์ พวงงามชื่น และคณะ, 2556)

หรือกรณีศึกษาบ้านจำรุงโดยการนำของผู้ใหญ่ชาตินาย เหลืองเจริญผู้นำรุ่นที่ 4 ของชุมชนบ้านจำรุง กล่าวว่าความสำเร็จของการพัฒนาที่ดีต้อง “ตามก็ได้ นำก็เป็น” ถือเป็นนิยามของการเมืองภาคพลเมืองที่ทำให้ชุมชนบ้านจำรุงเป็นต้นแบบของการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการพึ่งพาตนเองอย่างมีส่วนร่วมกับรัฐ อันทำให้แนวทางการพัฒนาดังกล่าวเป็นไปอย่างยั่งยืนและทำให้ชาวบ้านในชุมชนได้อยู่กันอย่างอยู่เย็นเป็นสุขมาเสมอ ในแรกเริ่มการพัฒนางานสาธารณะของชุมชนบ้านจำรุงนั้นอยู่บนพื้นฐานของการที่จะให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ร่วมกัน เนื่องจากตระหนักว่าการที่ประชาชนจะเล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการ พัฒนาชุมชนร่วมกันนั้น ต้องเริ่มจากการที่ประชาชนแต่ละคนมี “สำนึกของความเป็นเจ้าของชุมชน” ความรู้สึกสำนึกและผูกพันที่จะรับผิดชอบต่องานของชุมชนเพราะเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตนเองโดยตรง ดังนั้น จึงเริ่มจากการสร้างให้เกิด “ศูนย์การเรียนรู้” และพัฒนาสู่การเป็น “มหาวิทยาลัยบ้านนอก เพื่อการเรียนรู้ของสังคม” ในปัจจุบัน ดังนั้นกุญแจสำคัญจึงอยู่ที่การสร้างศรัทธาและทำให้ทุกคนให้ความร่วมมือกันเพื่อนำพาชุมชนเดินไปด้วยกัน (สถาบันพระปกเกล้า ฐานข้อมูลการเมืองภาคพลเมือง, 2551)

จักรพงษ์ พวงงามชื่น และคณะ (2556) กล่าวถึงแนวทางการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมสำหรับชุมชนโดยใช้เทคนิค A-I-C (Appreciation, Influence, and Control) ประสบการณ์จากการพัฒนาป่าชุมชนห้วยทรายขาว ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. **ขั้นเห็นคุณค่า (A)** จัดเวทีให้ชาวบ้านเข้ามาพูดคุยถึงสภาพการณ์และปัญหาป่าชุมชนห้วยทรายขาว และความต้องการในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต
2. **ขั้นปลุกสัมพันธ (I)** ในขั้นนี้ชาวบ้านจะต้องระบุสิ่งที่ทำให้บรรลุเป้าหมายในการจัดการป่าชุมชนในอนาคต โดยระบุเป็นกิจกรรมหรือโครงการและจัดลำดับความสำคัญ
3. **ขั้นควบคุม (C)** มี 2 ขั้นตอนคือ การแสวงหาผู้รับผิดชอบ และขึ้นวางแผนดำเนินงาน โดยกำหนดกิจกรรมภายใต้โครงการต่างๆ วิธีดำเนินการ งบประมาณ และผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม

นอกจากนั้นยังใช้เทคนิคยุทธวิธีการนำเปลี่ยน (Strategies of change) เป็นยุทธวิธีการโน้มน้าวจิตใจและความคิดของบุคคลเป้าหมายให้คล้อยตาม (Persuasive Strategy) สร้างทัศนคติใหม่ใน

การพัฒนาการมีส่วนร่วมให้สูงขึ้น ใน 4 ด้าน คือ 1) การตัดสินใจ 2) การดำเนินงาน 3) การใช้ประโยชน์จากป่า และ 4) การประเมินผล นำมาซึ่งความสำเร็จในการกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมอย่างแท้จริง

2.7 แนวคิดเมืองน่าอยู่

เมืองน่าอยู่เป็นแนวคิดที่สัมพันธ์กับการสร้างสภาวะแวดล้อมและสังคมให้น่าอยู่ คนที่อยู่ที่ได้มาเยือนมีความสุข และอยากกลับมาอีกเมื่อมีโอกาส ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการทำให้เมืองน่าอยู่หลายหน่วยงานก็จะกำหนดให้ต้องเป็นเมืองที่ต้องมีความสงบ สะอาด สะอาด ปลอดภัย และมีระเบียบ เติบโต ช่วยบำรุง, (2552) ได้กล่าวถึงวิธีการสร้างเมืองน่าอยู่ได้โดย ต้องสร้างองค์ความรู้ ความเข้าใจจิตสำนึก ความรับผิดชอบ สร้างระบบการทำงานที่สร้างเครือข่ายระดมพลังร่วม เรียนรู้ร่วมกัน และ เน้นพึ่งพาทรัพยากรในท้องถิ่นชุมชนหนุนเสริมจากภายนอก

ขั้นตอนสำคัญในการสร้างเมืองน่าอยู่ ได้แก่ การเตรียมความพร้อม การสร้างความเข้าใจ ซึ่งอาจใช้เวทีเรียนรู้และการสร้างเครือข่ายกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม ดำเนินการพัฒนา กระตุ้นการรวมกลุ่มชุมชน สร้างกระบวนการเรียนรู้แนวใหม่ ร่วมค้นหาจุดสนใจร่วม /วิสัยทัศน์ เป้าหมาย “เมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่” รวมถึงร่วมจัดทำแผนงาน โครงการ กิจกรรมที่สอดคล้องกับ ศักยภาพและความต้องการ ของชุมชนเชื่อมแผนชุมชนและแผนท้องถิ่นเข้าไว้ด้วยกัน และกระตุ้นให้เกิดการดำเนินการตามแผน จากนั้นจัดทำดัชนีชี้วัดเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ ซึ่งใช้เป็นเกณฑ์กลาง เพื่อวัดภาพรวมของชุมชน

ภาพที่ 2.5 เมืองน่าอยู่
ทิวา เทิดชาย ช่วยบำรุง (2552)

1. ด้านความน่าอยู่ จะมีความหมายครอบคลุมทั้งด้านการมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพดี สังคมเข้มแข็ง มีความสงบ สะอาด สะอาด ปลอดภัย มีระเบียบวินัยคนมีคุณภาพชีวิตดี วิถีชีวิตดี ความเป็นอยู่ดี มีความสุข
2. ด้านการมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ช่วยเกื้อกูลให้ชุมชนเข้มแข็ง มีการสืบทอดรักษาและปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนพัฒนาต่อยอดให้เกิดเทคโนโลยีที่เหมาะสม นำมาใช้ประโยชน์กับการผลิตและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ด้านการมีเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง สมดุล มีภูมิคุ้มกัน สามารถเพิ่มรายได้และการมีงานทำ ด้วยการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์เชื่อมโยงสู่ตลาดภายในและนอกประเทศ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และพัฒนาให้เกิดความเชื่อมโยงชนบทและเมือง
4. ด้านการมีระบบบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพ โปร่งใสเป็นธรรมตรวจสอบได้ ประชาชนและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาโดยมีเป้าหมายการพัฒนา คือ มุ่งเพิ่มความเข้มแข็งชุมชนและประชาสังคมระดับต่าง ๆ ให้มีความมั่นคงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ รวมทั้งมีระบบการบริหารจัดการของชุมชนที่ดีให้ครอบคลุมทุกตำบลทั่วประเทศ

พร้อมกันให้มีการพัฒนาเมืองและชุมชนให้น่าอยู่ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมให้กระจายครอบคลุมทั่วประเทศ

แต่การพัฒนาเมืองน่าอยู่เป็นหน้าที่ที่ทุกคนในชุมชนต้องร่วมมือกัน ซึ่งปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่พบว่า คนในชุมชนไม่มีแรงจูงใจที่จะดำเนินงานให้ต่อเนื่องได้จนประสบความสำเร็จได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของจากรุวรรณ ทับเที่ยง (2552) ที่ได้ดำเนินการเพื่อสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล) พัฒนาและแก้ปัญหาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมพื้นฐานในท้องถิ่นตนเอง โดยใช้กลยุทธ์เมืองน่าอยู่เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานใน 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตาก พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงานที่พบคือ 1) ระดับท้องถิ่น พบว่า ปัญหาคือความไม่ต่อเนื่องของผู้รับผิดชอบงาน รวมทั้งศักยภาพที่ยังต้องการการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 2) ระดับจังหวัด พบว่า ปัญหาคือ เจ้าหน้าที่ทำงานเชิงรับไม่ให้ความสำคัญกับโครงการมากเท่าที่ควร 3) การทำงานยังไม่เป็นทีม โครงสร้างการมอบหมายงานไม่สอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์ และ 4) ระดับกรม พบว่าปัญหาคือผู้รับผิดชอบงานหลักไม่ชัดเจน สื่อสนับสนุนมีน้อย รูปแบบการดำเนินโครงการยืดหยุ่นมากเกินไป ข้อเสนอแนะจากการศึกษา จากรุวรรณ ทับเที่ยง ที่นำเสนอไว้ได้แก่ จัดอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น สนับสนุนการดำเนินงานของจังหวัด โดยปรับปรุงรูปแบบการดำเนินงานให้ชัดเจน และง่ายต่อการดำเนินงานให้มากขึ้น พัฒนาทีมงานเมืองน่าอยู่ โดยจัดตั้งในรูปคณะทำงานที่มีบทบาทหน้าที่สอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์พัฒนาชุมชนน่าอยู่ และ พัฒนาสื่อด้วยตนเอง เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2554) ได้กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนน่าอยู่ โดยต้องประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ 8 ประการ ดังต่อไปนี้

1) เป็นท้องถิ่นแห่งความเป็น**ธรรม** ความเป็นธรรมเป็นเรื่องสำคัญที่สุดของการอยู่ร่วมกัน ถ้าขาดความเป็นธรรมแล้วจะเกิดความขัดแย้ง ความรุนแรงขาดความสงบสุข ถ้ามีความเป็นธรรมแล้วผู้คนจะรักกันและเห็นแก่ส่วนรวมทำอะไรก็สำเร็จง่าย ทำให้ท้องถิ่นน่าอยู่ ฉะนั้น ทุกท้องถิ่นต้องมีจิตสำนึกแห่งความเป็นธรรมและช่วยกันดูแลให้มีความเป็นธรรมในทุกด้าน ความเป็นธรรมเป็นร่มใหญ่ที่ครอบคลุมทุกเรื่อง ข้ออื่นๆ ที่ตามมาเป็นส่วนประกอบของความเป็นธรรม

2) เป็นท้องถิ่นแห่ง**ความพอเพียง** ความพอเพียงเป็นฐานของความสุขความสงบและความพอดี ความพอดี คือ ความงาม ทุกคนในชุมชนท้องถิ่นต้องมีปัจจัยพื้นฐานแห่งการยังชีพพอเพียง โดยมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ มีการจัดเหตุปัจจัยสนับสนุนให้ทุกคนรอบคร้วมีสัมมาชีพที่สมาชิกทุกคนสามารถดำรงชีวิตได้ในฐานะพลเมืองที่มีเกียรติมีศักดิ์ศรี

3) เป็นท้องถิ่นแห่งความมีน้ำใจไม่ทอดทิ้งกัน ทุกชุมชนท้องถิ่นจัดให้มีการสำรวจว่ามีใคร ถูกทอดทิ้งบ้าง เช่น คนแก่ คนจน คนพิการ เด็กกำพร้าและจัดให้มีอาสาสมัครดูแลอย่างถาวรหน้า มีกองทุนสวัสดิการชุมชน

4) เป็นท้องถิ่นแห่งความปลอดภัยและสันติภาพ ผู้คนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปลอดภัยจากภัยอันตราย รวมทั้งสารพิษทั้งหลายมีความสามารถแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

5) เป็นท้องถิ่นที่มีความเป็นประชาสังคม คือ ผู้คนเข้ามารวมตัวกันร่วมคิด ร่วมทำด้วยความสมัครใจในทุกพื้นที่ องค์กรและทุกเรื่อง ท้องถิ่นต้องไม่มีแต่ความเป็นทางการเท่านั้น ซึ่งจะอ่อนแอและผิดพลาดได้ง่าย แต่ต้องมีความเป็นประชาสังคม คือ มีการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำอย่างหลากหลายเต็มพื้นที่ เกิดเป็นสังคมเข้มแข็ง ซึ่งจะทำให้เกิดความสุขและความสร้างสรรค์ มหาศาล

6) เป็นท้องถิ่นแห่งความงาม มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความสะอาดมีศิลปะ มีวัฒนธรรม อันดีงาม

7) เป็นท้องถิ่นแห่งการเรียนรู้และปัญญา บุคคลเป็นบุคคลเรียนรู้องค์กรเป็นองค์กรเรียนรู้ สังคมเป็นสังคมเรียนรู้ การเป็นท้องถิ่นแห่งการเรียนรู้ทำให้มีปัญญา ปัญญาทำให้สำเร็จอย่างงดงาม

8) เป็นท้องถิ่นแห่งสุขภาวะ เป็นท้องถิ่นที่คนทั้งมวลมีสุขภาวะทั้งทางกาย จิต สังคมและ ปัญญา

2.8 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก โดยอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวัง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ภาครัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงคือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท

โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดลึนใจและการกระทำในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่แนวนั้น แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงถือเป็นแนวคิดหลักที่ครอบคลุมทุกแนวคิด เพราะแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีแนวคิดที่วางรากฐานการท่องเที่ยวที่เป็นปึกแผ่น มีฐานที่มั่นคง ตั้งแต่เริ่มต้น กระบวนการตัดลึนใจการพัฒนาว่ามีเหตุผลสมควรหรือไม่ที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยแนวคิดที่ว่า **“ทุกพื้นที่ไม่จำเป็นต้องเป็นแหล่งท่องเที่ยว หากขาดศักยภาพและความพร้อม”** เช่น ชุมชนยังตั้งเป้าหมายเศรษฐกิจพอเพียงจากการท่องเที่ยว โดยที่ยังขาดข้อมูล ขาดความรู้และขาดจริยธรรม หากพัฒนาการท่องเที่ยวไปก็จะสร้างความเสียหายแก่ชุมชนอย่างมหาศาล การพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนเหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมและสังคมไทยในปัจจุบันภายใต้กระแสธารของเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์ จึงจำเป็นต้องพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีคุณค่าและความหมายมากกว่าการท่องเที่ยวกระแสหลักที่เป็นที่นิยมในยุคปัจจุบัน ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องมี **“จิตสำนึกใหม่”** จิตสำนึกที่เรียกว่า **“การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบพอเพียง”** และเชื่อมโยงบริบทของการพัฒนาให้ครอบคลุมหลากหลายมิติบนพื้นฐานของสังคมไทยและสังคมโลก ที่นับวันยังมีความสลับซับซ้อนสูงขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่เดียวกันการท่องเที่ยวได้เข้ามามีบทบาทภายในชุมชนเพิ่มมากขึ้น เพราะกระแสการท่องเที่ยวแบบเดิม ๆ จากนักท่องเที่ยวแบบกลุ่มใหญ่ (Mass Tourism) ก็ถูกแทนที่ด้วยนักท่องเที่ยวแบบเฉพาะกลุ่ม (Niche Market) และ ขยายตัวมากขึ้นทำให้การท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ ๆ ได้รับความสนใจ เกิดเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งมีการจัดการโดยชุมชนในการดูแลการท่องเที่ยวของตนเอง ดูแลทรัพยากรและผลประโยชน์ร่วมกัน เมื่อมีรายได้และผลประโยชน์จึงเกิดข้อสงสัย ถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนที่เปลี่ยนไป แต่หากมีการจัดการที่ดีทั้ง ในด้านทรัพยากร วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา คนในชุมชนก็จะเกิดความภาคภูมิใจ ความรักและหวงแหนทรัพยากรชุมชน ดังนั้นกระบวนการจัดการที่ถูกต้องก็จะทำให้ชุมชนทราบวิธีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและการตอบแทนคืนกลับสู่สิ่งที่เขาได้ใช้ประโยชน์ ความพอดีก็จะนำไปสู่ความยั่งยืน นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังนำมาซึ่งรายได้และการหมุนเวียนของเศรษฐกิจภายในชุมชนแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงตามกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นยังคงเป็นแนวทางที่ใช้ยึดถือปฏิบัติได้ดี

ในทุกสังคม ดังเช่น ชาวชุมชนบ้านแม่กำปองที่มีการจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนมานานกว่า 7 ปี แม้ในวันนี้กระแสโลกาภิวัตน์จะถาโถมเข้ามาแต่ชุมชนต้องพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยเริ่มจะกลับมามองตัวตนของตนเอง ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตั้งแต่การท่องเที่ยวได้นำมาซึ่งรายได้และการลงทุนภายในชุมชน รายรับและรายจ่ายที่ขาดความสมดุลรวมไปถึงค่าใช้จ่าย

ต่างๆ ที่ถูกผันออกจากชุมชนในรูปแบบต่างๆ เพื่อนำเอาข้อมูลที่ได้มาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทดลองและตรวจสอบผลสำเร็จจากวิธีที่ร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ปัญหา อันจะนำมาซึ่งแนวทางที่จะสามารถยึดถือเป็นวิธีปฏิบัติของชุมชนเองเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจภายในชุมชนสู่วิถีพอเพียง

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยอาศัยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นขีดความสามารถและให้ความสำคัญต่อเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ความเป็นไทย ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความยั่งยืน สร้างความสมดุลกับสิ่งแวดล้อม โดยตระหนักว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม อีกทั้งเน้นนักท่องเที่ยวในเชิงคุณภาพมากกว่าจำนวนและให้ความสำคัญกับ “อุปทาน” (Supply) มากกว่า “อุปสงค์” (Demand) กล่าวคือให้ความสำคัญกับชุมชนหรือชาวบ้านมากกว่านักท่องเที่ยว (Supply-Based Tourism)

2.9 แนวคิดการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้

แนวคิดการพัฒนาชุมชนในอดีต มีความเชื่อเบื้องต้นว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทของประเทศยังด้าหลัง ค่อยการศึกษา ขาดจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่น มีฐานะยากจน และขาดแคลนปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ภาครัฐจึงจำเป็นต้องผลักดันนโยบายและทรัพยากร ตั้งแต่ทิศทางการพัฒนา วิธีการทำงาน ความรู้ การบริหารจัดการ ฯลฯ เข้าไปสู่ชุมชนในลักษณะของการพัฒนาจากบนลงล่าง (Top Down) ทั้งที่ในความเป็นจริงไม่สามารถทำเช่นนั้นได้เพราะประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทเป็นผู้มีความคิด มีความรู้ มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วในระดับหนึ่ง การพัฒนาชุมชนตามแนวทางของรัฐในอดีตจึงมีอาจตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริงของชุมชนได้ หลายครั้งหลายคราที่พบว่าการพัฒนาชุมชนที่ภาครัฐเป็นผู้คิดแทนและกำหนดทิศทางไว้แล้วนั้นเป็นไปอย่างสูญเปล่า เนื่องจากหลงลืมไปว่าในการพัฒนาชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ผู้ที่สามารถตอบได้ดีที่สุดว่าชุมชนมีปัญหาหรือมีความต้องการอะไรก็คือคนในชุมชนนั้นนั่นเอง

จากความเป็นจริงที่มีอยู่นี้ จึงทำให้หลาย ๆ หน่วยงานปรับแนวคิดในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง โดยยึดหลักการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) ให้ชุมชนเป็นผู้คิดและมีส่วนร่วมในการทำงานตั้งแต่เริ่มกำหนดนโยบาย จนถึงสิ้นสุดขั้นตอนสุดท้ายในการติดตามประเมินผล ถือเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่ง ครรชิต พุทธโกษา (2554) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า **การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือ การพัฒนาที่เน้นให้สมาชิกชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผล และใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา**

พัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม โดยผลจากการพัฒนาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันจำนวนมากแสดงให้เห็นแล้วว่า การนำความรู้จากภายนอกในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปยึดยึดให้กับชุมชน จะเป็นประโยชน์ก็เพียงแค่ชั่วคราวเท่านั้น ไม่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืน และไม่อาจนำพาประเทศไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในทิศทางที่ต้องการได้ หากแต่การปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การทำงานจากเดิมมาเป็นการประสานความรู้ที่มีอยู่แล้วภายในชุมชนและความรู้หรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ จากภายนอกชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อแก้ไขปัญหาโดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลัก โดยหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรพัฒนาเป็นเพียงผู้มีบทบาทในการประสานและผลักดันกระบวนการมีส่วนร่วมน่าจะเป็นทางออกที่ส่งผลต่อการพัฒนาในระยะยาวและยั่งยืนมากกว่า

หลักของการประสานความรู้จากภายในและภายนอกชุมชนเข้าไปสู่การใช้ประโยชน์และสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ไม่เพียงแต่เพื่อแก้ไขปัญหาและสนองต่อความต้องการของชุมชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น แต่ควรจะเป็นไปในลักษณะของการบูรณาการที่มีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม กระบวนการเรียนรู้ และค่านิยมอันดีงาม อาทิเช่น

1. การสร้างความเข้มแข็งแก่เศรษฐกิจชุมชนและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การยกระดับคุณภาพมาตรฐานการผลิต /ผลิตภัณฑ์ การเพิ่มผลิตภาพการผลิต /ผลิตภัณฑ์ชุมชน การเพิ่มความสามารถในการประกอบอาชีพ และเพิ่มโอกาส/ทางเลือกในการทำอาชีพเสริม ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรรายย่อยของชุมชนในรูปแบบกลุ่มองค์กรเกษตรกร /วิสาหกิจชุมชน การพัฒนาและเสริมสร้างทักษะ ชีตความสามารถ รวมทั้งหลักการบริหารจัดการที่ดีแก่กลุ่มที่มีศักยภาพและความพร้อมในการผลิตเชิงพาณิชย์เพื่อนำไปสู่การขยายผลในเชิงอุตสาหกรรมระดับสากล ตลอดจนการเชื่อมโยงต่อยอดห่วงโซ่การผลิตถึงขั้นเกษตรอุตสาหกรรม เพื่อให้ผลผลิตและผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (Valued Added) โดยราคาต่อหน่วยสูงขึ้น ต้นทุนการผลิตลดลง และหรือรายได้เพิ่มขึ้น รายจ่ายลดลง

2. การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่เน้นการเรียนรู้นอกห้องเรียน เพื่อเพิ่มทักษะและความสามารถของสมาชิกชุมชน ลดช่องว่างทางความรู้ระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท และให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการใช้ชุมชนเป็นฐานของการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้เข้าถึงความรู้ในทางตรงได้โดยง่าย ฝึกให้คิดเป็น ทำเป็น รวมทั้ง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบตลอดกระบวนการ ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การแนะนำ การทดสอบ การสาธิต การตัดสินใจ การยอมรับและการประเมินผล โดยเฉพาะการปฏิบัติร่วมกันในทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

3. การสร้างสมดุลของการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตอย่างถูกวิธี ประหยัดและมีประสิทธิภาพ สนับสนุนให้ชุมชนมีทางเลือกทำการผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ

4. การรักษาและเสริมสร้างศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ภายในชุมชน เน้นการถ่ายทอดและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ทั้งต่อการวิจัยพัฒนาต่อยอด และการผลิตแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ โดยการสืบหา พัฒนาระบบการจัดเก็บเพื่อรวบรวมและจัดทำเป็นฐานข้อมูลทางความรู้ ตลอดจนสร้างหลักประกันด้านสังคมให้ปราชญ์ชาวบ้าน

5. การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนพันธมิตรด้านกิจกรรมการพาณิชย์ระหว่างชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

นอกเหนือจากการถ่ายทอดความรู้ตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชนแล้ว การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้จะเป็นไปโดยสมบูรณ์ไม่ได้ หากสมาชิกชุมชนเหล่านั้นไม่ฝึกฝนตนเองให้มีหลักคิด โดยใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์และพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง ด้วยการแสวงหา สร้าง พัฒนา จัดการและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นระบบ ดังนั้น ภาครัฐจึงมีบทบาทสำคัญที่จะต้องกระตุ้นให้ชุมชนพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ด้วยการชี้ให้เห็นความสำคัญ การสร้างโอกาสในการเข้าถึงความรู้ที่หลากหลาย ภายใต้กิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสม มุ่งให้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตแบบค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อเป็นทางเลือกในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสามารถอยู่ร่วมกันกับสังคมอื่นอย่างเข้าใจ กิจกรรมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของชุมชนดังกล่าว นั้น ต้องคำนึงถึงพื้นฐานดั้งเดิม หรือมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเฉพาะในส่วนที่ต้องการจะพัฒนาให้ดีขึ้น ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือวิถีปฏิบัติทั้งหมดในคราวเดียว หากต้องการจะเปลี่ยนแปลงต้องให้แน่ใจว่าจะเป็นผลดีต่อชุมชนจริง ๆ ที่สำคัญคือควรต้องเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่นอกจากจะเพิ่มพูนสติปัญญาให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แล้ว ยังควรต้องส่งผลต่อการพัฒนาโดยรวม ทั้งที่มีเป้าหมายเป็นผลิตภัณฑ์มวลรวม หรือ การสร้างความกินดี ได้แก่ การสร้างรายได้ การลดรายจ่าย และที่มีเป้าหมายเป็นความพึงพอใจมวลรวม หรือ การสร้างความอยู่ดี ซึ่งได้แก่ ความสุขทางจิตใจ อาทิ การมีครอบครัวที่อบอุ่น พร้อมหน้า ได้รับการยอมรับในสังคม การมีวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่ธำรงอยู่อย่างยั่งยืน การมีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพและยังคงความอุดมสมบูรณ์ด้วย ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ละเลยกิจกรรมที่สร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรู้สึกรักหวงแหน

ผืนแผ่นดินเกิด และมีจิตมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น การดำเนินการในประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ไม่สามารถที่จะดำเนินการโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งแต่เพียงลำพังหรือต่างคนต่างทำดังเช่นในอดีตได้ เพราะนอกจากจะสิ้นเปลืองงบประมาณของประเทศโดยใช้เหตุแล้วยังทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ครอบคลุมในทุกบริบทด้วย ความจริงใจและสร้างความไว้วางใจเป็นสิ่งที่หน่วยงานต่าง ๆ จะต้องคำนึงถึงเพราะจะช่วยกระตุ้นและทำให้ชุมชนเต็มใจที่จะร่วมดำเนินงาน การมีหน่วยงานสนับสนุนที่เข้มแข็งและได้รับความไว้วางใจจะทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปราบรื่น รวดเร็ว การเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชนจะต้องสร้างการยอมรับให้ได้ว่าหน่วยงานภาครัฐและชุมชนนั้น ๆ เป็นพวกพ้องเป็นพี่เป็นน้อง ที่จะมาร่วมกันทำงานเพื่อพัฒนาชุมชน ไม่ได้เข้าไปเพื่อหาผลประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางการเมือง ผลประโยชน์ทางตำแหน่งหน้าที่ หรือผลประโยชน์ทางวิชาการ การให้ความกันเอง ไม่มีพิธีรีตรอง หรือยึดพิธีการมากนักเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการยอมรับ ทั้งนี้ต้องเป็นไปโดยธรรมชาติ ไม่เสแสร้ง นอกจากนี้ ความต่อเนื่องของการดำเนินงานเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะไม่มีชุมชนใดที่จะเข้มแข็งอย่างยั่งยืนได้ในระยะเวลาสั้น ๆ อย่างไรก็ตามเป็นเรื่องยากที่จะดำเนินการในด้านต่าง ๆ ให้เป็นไปต่อเนื่องได้ เนื่องจากมีปัจจัยและองค์ประกอบหลายอย่างที่หน่วยงานภาครัฐต่างต้องประสบและรับทราบกันดี เช่น งบประมาณ ฯลฯ หากไม่สามารถส่งต่อการดำเนินงานให้หน่วยงานอื่น หรือหน่วยงานท้องถิ่นรับไปดำเนินการได้ ก็จะต้องทำความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชนแต่แรกว่า ชุมชนจะต้องยืนอยู่ได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ หรือ วช. ได้สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางต่าง ๆ ข้างต้น มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 จนถึง พ.ศ. 2553 และพบว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีศักยภาพและมีโอกาสประสบผลสำเร็จ ต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ คือ

1. มีผู้นำที่ดี: จะต้องมีส่วนนำการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ การประสานงานและการกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา
2. มีกรรมการชุมชนที่มีจริยธรรมและมีการบริหารจัดการชุมชนที่ดี: ต้องมีกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่น มีคุณธรรมจริยธรรม บริหารงานโปร่งใส
3. มีความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน มีสมาชิกชุมชนที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เข้ามาร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบในทุกกระบวนการ
4. มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง: จะต้องมีการเรียนรู้ เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งต้องมีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

5. มีศักยภาพความพร้อมในเรื่องพื้นฐานอาชีพ : จะต้องมีความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเอง และมีความสามารถในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ จึงต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะและทักษะความพร้อมในการประกอบอาชีพ โดยใช้ความรู้ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้เกิดกรรมวิธี /สิ่งใหม่ หรือพัฒนาให้ดีกว่าเดิม

6. มีการสร้างระบบการจัดเก็บและการนำมาใช้ขององค์ความรู้ที่ดี : ต้องมีระบบการเก็บความรู้ทั้งความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนและรู้นอกชุมชน รวมทั้งต้องรู้จักสร้างและนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ โดยเข้าใจได้ง่าย

7. มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและนอกชุมชน : ต้องมีความร่วมมือในด้านทุน กิจกรรม วิชาการองค์ความรู้ การตลาด ฯลฯ มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนาอย่างเชื่อมโยง ประสานเกี่ยวเนื่อง ครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบท

เทคนิคและแนวคิดในการพัฒนาชุมชนสามารถดำเนินการได้หลากหลายวิธี โดยแต่ละวิธีต่างก็มีข้อดีและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความต้องการของนักวิจัยที่จะต้องระบุความต้องการของตนเองให้ได้อย่างชัดเจนว่าจะต้องการนำการวิจัยเข้าไปสู่การพัฒนาชุมชนในรูปแบบใดภายใต้ข้อจำกัดอะไรบ้างเป็นสิ่งสำคัญ โดยปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ได้รวบรวมเทคนิคการพัฒนาชุมชนที่เป็นที่รู้จักกันดีประกอบด้วย 1) การประเมินสถานะชนบทอย่างเร่งด่วน (**Rapid Rural Appraisal: RRA**) เป็นผลของความพยายามในการค้นพบทางสายกลางระหว่างงานวิจัยแบบประเพณีนิยมที่ยุ่งยากใช้เวลานานกว่าจะรู้ผลกับการศึกษาอย่างลวก ๆ ซึ่งแม้จะให้ผลเร็วแต่ยังขาดความถูกต้อง 2) การประเมินสถานะชนบทแบบมีส่วนร่วม (**Participatory Rural Appraisal: PRA**) เป็นเทคนิคที่พัฒนาต่อมาจาก RRA โดยมีหลักคิดว่า แม้เทคนิค RRA จะช่วยให้เกิดความเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ในชุมชนดีขึ้นกว่าเทคนิคอื่น ๆ ที่ใช้กันมา แต่ก็ยังคงเป็นคนภายนอกที่ได้ความรู้ คนในชุมชนมีบทบาทเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล ผลการศึกษาจะเป็นมุมมองและการวิเคราะห์ด้วยสายตาของคนนอก ซึ่งอาจจะประเมินถูกหรือผิดก็ได้ 3) การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (**Participatory Action Research: PAR**) เป็นยุทธวิธีที่จะช่วยให้ประชาชนสามารถรวมตัวกันขึ้นมาในรูปขององค์กรประชาชนและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเข้มแข็งทั้งโครงสร้างและการดำเนินงาน โดยอาศัยเงื่อนไขของการเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนด้วยระบบข้อมูล ทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของข้อมูล เพราะข้อมูลจะช่วยให้ประชาชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและทำการพัฒนาต่อไปได้ ประชาชนจะเกิดความสามารถในการวิเคราะห์ระบบข้อมูลได้ ต้องอาศัยการฝึกฝนประชาชนให้ทำวิจัยเป็น โดยการสร้างทีมงานวิจัยท้องถิ่น หรือนักวิจัยท้องถิ่นขึ้นมา (ชนพรรณ ธานี, 2540) 4) การศึกษาวิเคราะห์ระบบชนบท (**Rural System Analysis: RSA**) เป็นอีกเทคนิคที่พัฒนามาจาก RRA และได้มีการ

ปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลบางประการเพื่อให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น ใช้วิธีการเก็บข้อมูลของ RRA เป็นหลักและเสริมด้วยการเก็บข้อมูลวิธีอื่น ๆ เพื่อให้ได้ภาพของชุมชนทั้งทางด้านการเกษตร เศรษฐกิจ และสังคมที่สมบูรณ์พอที่จะนำไปใช้ในการสร้างกิจกรรมการพัฒนาในชุมชนได้เพราะ RSA ถูกกำหนดไว้ให้เป็นขั้นตอนแรกในการทำงานพัฒนาเกษตรกรรมรายย่อยในชุมชน ซึ่งจะต้องตามด้วยกิจกรรมพัฒนาอื่นต่อไป 5) การวิเคราะห์ระบบชนบทนิเวศเกษตร (Agro-ecosystem Analysis: AA) เทคนิคนี้ใช้สำหรับการวิเคราะห์พื้นที่ตั้งแต่ระดับหมู่บ้านขึ้นไปจนถึงระดับจังหวัด นักวิชาการบางท่านเรียกเทคนิคนี้ว่า “เทคนิคการวิเคราะห์พื้นที่” เทคนิคนี้จะใช้ข้อมูลทุติยภูมิเป็นหลัก ดังนั้นจึงไม่สามารถบอกรายละเอียดได้มากนัก แต่ทำให้ทราบข้อมูลในภาพรวม โดยมากใช้ประกอบกับเทคนิค RRA เพราะ RRA ในการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ

6) การวิเคราะห์ชุมชนด้วยความละเอียดอ่อน (Soft System Analysis: SSA) เป็นเทคนิคที่เกิดขึ้นด้วยความคิดที่ว่า การที่นักพัฒนานำกิจกรรมและโครงการหรือเป้าหมายจากส่วนกลาง และเข้าไปทำงานร่วมกับคนในชุมชน ซึ่งบางครั้งดูเหมือนเป็นการเร่งเร้าให้คนในชุมชนเกิดการพัฒนา เป็นการเร่งเร้าจากบุคคลภายนอกชุมชน แต่ถ้าวาระบวนการเร่งเร้าที่ปราศจากความคิดเห็นและข้อโต้แย้งของคนในชุมชน ผลของกิจกรรมโครงการแม้ว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์ก็เป็นเพียงระยะสั้นและไม่อาจมีประโยชน์ต่อประชาชนเลย นอกจากนั้นยังจะเป็นผลเสียต่อระบบการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระยะยาว การทำงานในชุมชนจึงเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก ต้องอาศัยเวลาและไม่จบจวบและถ้าเริ่มต้นการพัฒนาหรือแก้ไขจากสิ่งที่ชาวบ้านมีอยู่หรือจากสิ่งที่ต้องการได้ ก็เท่ากับว่าขั้นตอนการพัฒนา แก้ไขปัญหาสำเร็จไปแล้วส่วนหนึ่ง เพราะนั่นคือความต้องการของชุมชนโดยแท้จริง ซึ่งคนนอกชุมชนจะต้องเชื่อมั่น เคารพในความคิดของประชาชนและระลึกเสมอว่า (ชนพรรณ ธานี, 2540) 7) เทคนิค A-I-C (Appreciation Influence Control) เป็นเทคนิคที่พัฒนามาจากแนวคิดของสถาบันเอกชนชื่อ Organization for Development: an International Institute (ODII) ตั้งขึ้นโดย Ms. Turid Sato และ Dr. William E. Smith กระบวนการนี้ได้นำมาทดลองและเผยแพร่ในประเทศไทยโดยสถาบัน ODII ร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) และสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (PDA) จากการศึกษาได้พบว่า กระบวนการเทคนิค AIC เป็นกระบวนการที่มีศักยภาพในการสร้างพลังและกระตุ้นการยอมรับของชาวบ้านให้ร่วมพัฒนาชุมชนและยังมีศักยภาพที่จะขยายผลได้ เทคนิค AIC ที่นำมาประยุกต์สำหรับการประชุมระดมความคิดในการพัฒนาหมู่บ้าน คือ เทคนิคการระดมความคิดที่ให้ความสำคัญต่อความคิดและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบนพื้นฐานแห่งความเสมอภาคเป็นกระบวนการที่นำเอาคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา (อรพินท์ สฟโชคชัย, 2537) กระบวนการเทคนิค AIC เป็นเทคนิคที่ง่ายและสามารถนำมาประยุกต์ให้เหมาะสำหรับการวางแผนพัฒนาหมู่บ้านและการกำหนดแผนปฏิบัติ และ

ยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการระดมความคิดเห็นและขั้นตอนที่จะรวมความคิดและความต้องการไว้ในแผนได้ เพราะในส่วนรายละเอียด 8) กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Process: SLP) เป็นแนวคิดที่กำหนดไว้ในโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระบวนการ SLP นี้เน้นให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้และมีทักษะหรือที่เรียกว่าเรียนด้วยความรอบรู้ (Mastery Learning) กระบวนการเรียนรู้แต่ละขั้นตอน ผู้ปฏิบัติงานและประชาชนอาจใช้วิธีการในการปฏิบัติงานให้เกิดการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีต่าง ๆ เช่น การระดมสมอง การปฏิบัติการกลุ่ม เป็นต้น และ 9) TERMS MODEL เป็นโมเดลในการพัฒนาชุมชน ถูกจัดทำขึ้นเพื่อหาคำตอบว่ามีปัจจัยอะไรบ้างเป็นตัวกำหนดการพึ่งตนเองได้ของชุมชนชนบท กรอบทฤษฎีที่กำกับการวิจัยนี้ นำมาจากทฤษฎีหลัก โครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional) ทฤษฎีระบบ (System Approach) และนำเอาความรู้จากสามศาสตร์ใหญ่ คือ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มารวมเป็นสหสาขา (Interdisciplinary Approach) ประมวลเข้าด้วยกัน แล้วสร้างเป็นกรอบความคิดขึ้นใหม่เป็น TERMS MODEL และความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ (Functional Matrix) ตามกรอบความคิดนี้ชุมชนชนบทจะพึ่งตนเองได้จะต้องประกอบด้วยพึ่งตนเอง 5 ประการ คือ การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี (T) การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ (E) การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ (R) การพึ่งตนเองทางจิตใจ (M) และการพึ่งตนเองทางสังคมวัฒนธรรม (S)

2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อประเทศไทยแล้ว โดยจะเห็นได้จากขนาดการเติบโตของอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ของประเทศไทยซึ่งสถาบันวิจัยนโยบายเศรษฐกิจการคลัง (2552) ได้ใช้การวัดผลมูลค่าทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ของไทยด้วยวิธี RAS และ Cross Entropy แสดงผลกระทบจากการเติบโตของอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ ออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับปฐมภูมิ ทุตติภูมิ และ ตติภูมิ พบว่า ผลกระทบขั้นปฐมภูมิในปี 2551 สำนักงานสถิติแห่งชาติได้สรุปรายงานว่า อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ของไทยมียอดขาย เท่ากับ 1,067,987 ล้านบาท (32 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ) และมีมูลค่ามากกว่า 325,274 ล้านบาท (9.7 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ) ทั้งนี้ยังไม่รวมถึงมูลค่าเพิ่มจากอุตสาหกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศ เนื่องจากไม่มีข้อมูล อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์เหล่านี้มีมูลค่ารวมคิดเป็นร้อยละ 9.53 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ และมีมูลค่าเพิ่มคิดเป็นร้อยละ 2.86 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ณ ปี 2551 การจ้างงานในอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์คัดเลือก คนเข้าทำงานจำนวน

875,500 คน คิดเป็นร้อยละ 2.42 ของการจ้างงานทั้งหมดในประเทศ รวมถึงจากตัวเลขสถิติของ UNCTAD ในด้านการค้าระหว่างประเทศ พบว่า การส่งออกของอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ มีมูลค่าเท่ากับ 429,653 ล้านบาท (12.9 พันล้านเหรียญสหรัฐ) ในปี 2551 โดยคิดเป็นร้อยละ 7.34 ของการส่งออกรวม และมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง (อัตราการเติบโตเท่ากับร้อยละ 5.1 ต่อปี) ผลกระทบขั้นทุติยภูมิของอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ของไทยคือส่วนที่เป็นผลกระทบทางอ้อมที่มีต่อมูลค่าทางเศรษฐกิจ อันเป็นผลมาจากตัวคูณทวี (Multiplier Effect) จากการใช้จ่ายซื้อสินค้าและบริการเพื่อการผลิตในภาคอุตสาหกรรมสร้างสรรค์นั้น โดยทำให้เกิดการผลิตในอุตสาหกรรมภาคอื่นๆ ดังนั้น ตัวคูณทวีดังกล่าวจึงวัดผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นต่ออุตสาหกรรมอื่นๆ อันเป็นผลต่อเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของอุปสงค์ขั้นสุดท้ายในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ตัวอย่างเช่น การใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น 1 บาทในอุตสาหกรรมโรงภาพยนตร์ จะส่งผลให้ภาคอุตสาหกรรมอื่นสร้างผลผลิตและมูลค่าเพิ่ม เท่ากับ 2.14 และ 1.50 บาท ในระบบเศรษฐกิจรวมตามลำดับ อุตสาหกรรมวิทยุ โทรทัศน์ และบริการที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ถือได้ว่ามีตัวคูณทวีด้านผลผลิตและด้านมูลค่าเพิ่ม (Output and Value Added Multipliers) สูง เมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของตัวคูณทวีด้านผลผลิต และด้านมูลค่าเพิ่ม ซึ่งเท่ากับ 1.63 และ 0.70 ตามลำดับ ดังนั้นพบว่า อุตสาหกรรมโรงภาพยนตร์มีตัวคูณทวีด้านผลผลิตเท่ากับ 2.14 ขณะที่อุตสาหกรรมวิทยุ โทรทัศน์ และบริการที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ มีตัวคูณทวีเท่ากับ 1.84 สาเหตุที่ตัวคูณทวีดังกล่าวมีค่าสูง เนื่องมาจากอุตสาหกรรมนี้มีความต้องการในการจัดจ้างภายนอก (Outsource) สูง และมีความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมสูง โดยตัวคูณทวีด้านมูลค่าเพิ่มของอุตสาหกรรมเหล่านี้ เท่ากับ 1.50 และ 0.92 ตามลำดับ ตัวเลขดังกล่าวเป็นผลมาจากมูลค่าเพิ่มระดับสูงที่สร้างขึ้นภายในอุตสาหกรรม จากการที่สินค้าและผลิตภัณฑ์ในสาขาดังกล่าวมีมูลค่าทางการค้า (Commercial Value) และมูลค่าตลาดสินค้าแบบมวลชน (Mass-Market Value) อยู่ในระดับสูง ในทางตรงข้าม อุตสาหกรรมการผลิตเครื่องเรือนและเครื่องตกแต่งทำด้วยไม้ (ตัวคูณทวี เท่ากับ 0.38) และอุตสาหกรรมสถาบันวิจัย (ตัวคูณทวี เท่ากับ 0.46) มีตัวคูณทวีด้านมูลค่าเพิ่มในระดับต่ำที่สุด ซึ่งคำอธิบายที่เป็นไปได้สำหรับอุตสาหกรรมสถาบันวิจัย คือ สินค้าและผลิตภัณฑ์ในสาขาดังกล่าวส่วนใหญ่ยังไม่ได้ขายในตลาดสินค้าแบบมวลชน (Mass Market)

ผลกระทบในขั้นตติยภูมิ หมายถึง ผลกระทบที่มีต่อเศรษฐกิจโดยตรงแต่ไม่สามารถวัดมูลค่า (Non-Quantifiable) ได้ ผลกระทบตติยภูมินี้ ยังรวมถึงผลกระทบของอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่มีต่อสิ่งประดิษฐ์ การสรรค์สร้าง การคิดค้น รวมถึงการสร้างความแตกต่าง ซึ่งสิ่งเหล่านี้นำไปสู่ความสามารถในการแข่งขันในเชิงเศรษฐกิจอย่างไม่มีที่สิ้นสุด จากนิยามข้างต้น คณะผู้วิจัยได้ทำการประเมินผลกระทบดังกล่าวโดยพิจารณาจากการนำสินค้าและบริการเชิง

สร้างสรรค์ ไปใช้ประโยชน์ในภาคผลิตอื่นๆ (Utilization of Creative Goods and Services) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการผลิตและผลผลิตในปี 2551 ซึ่งให้เห็นว่า ภาคอุตสาหกรรมหลักทั้งหมดมีการนำผลผลิตจากอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์มาใช้เป็นปัจจัยการผลิต ร้อยละ 1.01 ของปัจจัยการผลิตทั้งหมด โดยอุตสาหกรรมการผลิตน้ำมันปิโตรเลียมและก๊าซธรรมชาติมีการใช้ปัจจัยการผลิตจากอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์มากที่สุด (ร้อยละ 1.26) ส่วนอุตสาหกรรมการผลิตยานยนต์และอุตสาหกรรมการผลิตเครื่องจักรและอุปกรณ์พิเศษ พบว่า มีการนำปัจจัยการผลิตจากอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์มาใช้มากเป็นลำดับที่สองและลำดับที่สามตามลำดับ กล่าวคือ อยู่ที่ร้อยละ 0.42 และ 0.08 อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมทั้งสองนี้ยังได้รับผลกระทบน้อยกว่าภาคอุตสาหกรรมทั้งหมดโดยเฉลี่ย การนำผลผลิตเชิงสร้างสรรค์ไปใช้เป็นปัจจัยการผลิตมากที่สุดพบในอุตสาหกรรมขนาดย่อม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการทำเหมืองแร่เหล็ก ร้อยละ 21.36 และอุตสาหกรรมการทำเหมืองแร่ที่ใช้ทำเคมีภัณฑ์และปุ๋ย ร้อยละ 9.10 อย่างไรก็ตาม อัตราการใช้ประโยชน์จากผลผลิตของอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์นั้น คาดว่าจะสูงกว่าข้อมูลข้างต้น หากมีการรวมข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศและอุตสาหกรรมการออกแบบเข้าไปในการพิจารณาด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากอุตสาหกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศ มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับอุตสาหกรรมอื่นๆ และเนื่องจากความสามารถในการเพิ่มมูลค่าในห่วงโซ่มูลค่าของอุตสาหกรรมการออกแบบ ในส่วนของภาคบริการโดยรวมนั้น มีอัตราการนำผลผลิตจากอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเป็นปัจจัยการผลิตร้อยละ 6.31 ของปัจจัยการผลิตทั้งหมด ซึ่งสูงกว่าตัวเลขของภาคอุตสาหกรรมหลักข้างต้นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม อัตราการใช้ผลผลิตจากอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเป็นปัจจัยการผลิตนั้น แตกต่างกันไปในแต่ละสาขาบริการ โดยมีระดับสูงในภาคบริการในโรงพยาบาล ซึ่งอยู่ที่ร้อยละ 29.63 และในบริการการศึกษา อยู่ที่ร้อยละ 9.40 ทั้งนี้เนื่องจากสาขาบริการเหล่านี้ครอบคลุมไปถึงการใช้สิทธิบัตรยาในโรงพยาบาล รวมทั้งการพิมพ์ การพิมพ์โฆษณา และการวิจัยในบริการการศึกษา ในส่วนของอุตสาหกรรมอื่นที่มีอัตราการนำปัจจัยการผลิตจากอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์สูง ได้แก่ ห้างสรรพสินค้าและพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งอยู่ที่ร้อยละ 24.84

ปัญหาที่ตามมากับการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ได้แก่ การละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งการศึกษาของ สถาบันวิจัยนโยบายเศรษฐกิจการคลัง (2552) ได้ประเมินผลและสรุปแนวคิดเกี่ยวกับการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาว่าจะมีผลกระทบในด้านต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจของประเทศในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการลงทุน ตลาดสินค้าถูกกฎหมายภายในประเทศ การสร้างสรรค์ผลงานและนวัตกรรม คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม และด้านความปลอดภัยและสาธารณสุข ดังนั้นหากจะมีการส่งเสริมการลงทุนเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ของไทย จึงควรมีการดำเนินการต่าง ๆ ดังข้อเสนอแนะต่อไปนี้

- ควรมีการขยายองค์ประกอบสนับสนุนการสร้างสรรค์ที่อยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11

- การพัฒนาอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ควรดำเนินการควบคู่กันไปกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเชิงความรู้ (Knowledge-Based Industries) เนื่องจากทั้งความรู้และความคิดสร้างสรรค์ต่างก็เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวพันกันอยู่

- ภาคเอกชนควรมีการพัฒนายุทธศาสตร์ระยะยาวเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยผ่านความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและสถาบันวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- ควรมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐอย่างจริงจัง ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับห่วงโซ่มูลค่าในด้านความคิดสร้างสรรค์ โดยผ่านทางกรอบแนวคิดแบบกลุ่มคลัสเตอร์

- สำหรับกระบวนการการจดทะเบียนสิทธิบัตร ควรมีการปรับปรุงขั้นตอนและกระบวนการเพิ่มอัตราค่าธรรมเนียมสำหรับผู้ตรวจสอบจากภายนอก และมีการฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถเพื่อช่วยลดระยะเวลาในการจดทะเบียน

- ควรพัฒนาระบบการศึกษาให้สนับสนุนการใช้ความคิดเชิงสร้างสรรค์ เพื่อสร้างความรู้และก่อให้เกิดบุคลากรที่มีความคิดสร้างสรรค์

- ภาครัฐควรให้การสนับสนุนการพัฒนาทักษะของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเป็นวิศวกร โปรแกรมคอมพิวเตอร์ นักวิจัย และศิลปิน ต่างก็ควรมีทักษะและความรู้ในการดำเนินธุรกิจ ซึ่งจะช่วยให้สามารถดำเนินงาน /ธุรกิจให้เกิดกำไรบนพื้นฐานของความคิดสร้างสรรค์และความสามารถเชิงเทคนิคที่มีอยู่

- มหาวิทยาลัย สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (OKMD) และ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (NSTDA) ควรมีการร่วมมือในการพัฒนากระบวนการการออกใบอนุญาตทางเทคโนโลยีให้สนับสนุนการสร้างรายได้ที่จำเป็นต่อการขยายการวิจัยและพัฒนา

- ควรมีการสนับสนุนเป็นพิเศษสำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งการก่อตั้งบริษัทที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- หน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทเกี่ยวข้องในการดำเนินการสนับสนุนและพัฒนาอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ ควรร่วมกันดำเนินนโยบายแบบบูรณาการอย่างเป็นระบบ และมีความเข้าใจถึงลักษณะพื้นฐานของแต่ละหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการบังคับใช้และดำเนินการตามกฎหมายที่ทับซ้อน

- ควรมีการสนับสนุนความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการให้ความสนับสนุนอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ให้มากขึ้น ดังเช่นความร่วมมือในการจัด Thailand Animation and Multimedia Awards และ Intellectual Property Mart

- ภาครัฐควรมีนโยบายดึงดูดผู้มีความสามารถด้านการสร้างสรรค์ให้มาทำงานในประเทศไทย เช่น วิศวกรซอฟต์แวร์ นักออกแบบ นักสร้างหนัง ผู้เชี่ยวชาญการใช้สื่อหลายชนิดในคอมพิวเตอร์ (Multimedia) นักเขียน รวมทั้งนักลงทุนและนักวิจัยในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ บุคคลเหล่านี้ไม่เพียงแต่สามารถส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้วยธุรกิจและทรัพย์สินทางปัญญาใหม่ๆ เท่านั้น แต่ยังสามารถถ่ายทอดทักษะและความรู้ไปยังนักสร้างสรรค์รุ่นใหม่ของไทย

- ในการสร้างสรรคงานอุตสาหกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศและบันเทิง จำเป็นต้องได้รับความสะดวกในการสื่อสารและส่งข้อมูลทางโทรคมนาคม ดังนั้น ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับโครงสร้างพื้นฐานทางด้านโทรคมนาคมและการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้โดยเร็ว เช่น การอนุญาตให้นำเทคโนโลยี Wimax และ 3G มาใช้

จากข้อมูลทีกล่าวมาเป็นที่ยืนยันได้ว่า อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ของไทยเริ่มเติบโตอย่างเห็นได้ชัดในทุกภาคส่วนของธุรกิจรวมถึงในอุตสาหกรรมบริการ แต่ก็ไม่โดดเด่นนักในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยทั้งนี้ หัวหน้ายุทธวิธื (2555) ได้กล่าวถึงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศไทยโดยใช้กรณีศึกษาและสรุปได้ว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทยนั้น แหล่งท่องเที่ยวที่จะพัฒนาจะต้องมีศักยภาพในตัวเองในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ จะต้องได้รับความร่วมมือโดยเฉพาะในการวางแผน การร่วมรับผลประโยชน์และการประเมินผลการดำเนินงานนั้นร่วมกันจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสิ่งเหล่านี้พบว่ายังเป็นข้อจำกัดของแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยที่ยังไม่มีความชัดเจนในการดำเนินงาน เอกพงศ์ สุริยงค์ (2553) ยังได้เพิ่มเติมว่า ปัญหาที่พบสำหรับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทยได้แก่ ผู้ประกอบการ รายย่อยส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และความเข้าใจเรื่องตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ และไม่มีการส่งเสริมการขายและการประชาสัมพันธ์ อย่างจริงจังนั่นเอง

สำหรับแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หัวหน้ายุทธวิธื (2555) ได้ข้อคิดมาจากการศึกษากลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวชาวไทยพบว่า ภาพรวมของสิ่งกระตุ้นทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวไทยเรียงตามลำดับความสำคัญได้ดังนี้ ด้านบุคลากร ราคา กระบวนการให้บริการ ผลิตภัณฑ์ ช่องทางการจัดจำหน่าย ลักษณะทางกายภาพ และการส่งเสริมการตลาด ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาที่ได้เสนอแนะไว้ได้แก่ ควรสร้างบุคลากรอย่างมีคุณภาพได้มาตรฐานระดับสากล เพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ยกกระดับมาตรฐาน

กระบวนการให้บริการ พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ คิดแปลก แตกต่าง อย่างสร้างสรรค์ บูรณาการ เทคโนโลยีช่องทางการจัดจำหน่ายให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย พัฒนาลักษณะทางกายภาพเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และพัฒนากระบวนการส่งเสริมการตลาดอย่างสร้างสรรค์

สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทยขณะนี้จากการศึกษาค้นคว้า พบว่าในจังหวัดเชียงใหม่ได้เริ่มดำเนินการส่งเสริมแล้วอย่างจริงจัง กนการรณ สังขกร (2554) ได้กล่าวถึง แนวทางการสร้างเชียงใหม่เมืองสร้างสรรค์ไว้ว่า เป็นการนำเอาเมืองที่ซึ่งมีวัฒนธรรมและ กิจกรรมสร้างสรรค์ผสมผสานเข้าด้วยกันเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจและสังคมของเมืองนั้นๆ โดยให้รวมไปถึงการพัฒนาเมือง การศึกษา การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรมเป็นสำคัญ ทั้งนี้เนื่องจาก เชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีต้นทุนทางการท่องเที่ยวดีอยู่แล้ว การพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจ สร้างสรรค์เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงเป็นเพียงการปรับเปลี่ยนจุดดึงดูดใหม่ทางการท่องเที่ยวเท่านั้น (re-brand) ดังนั้นหากจะนำแนวคิดนี้มาสู่การเป็นกรณีศึกษาสำหรับแหล่งท่องเที่ยวคลองโคนซึ่งเป็นเป้าหมายของการวิจัยในครั้งนี้จึงจำเป็นต้องได้รับการพิจารณากันอย่างรอบคอบในข้อจำกัดของแต่ละพื้นที่และความสามารถของคลองโคนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งสำหรับแหล่งท่องเที่ยวในตำบลคลองโคนก็เป็นอีกแห่งที่มีข้อจำกัดในการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ ในหลายด้านเช่นกันซึ่ง มัชฌิมา อุดมศิลป์ (2556) สรุปผลการวิจัยในคลองโคนไว้ว่า 1) แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในชุมชนคลองโคน นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวยังชุมชนคลองโคน กลุ่มตัวอย่างมีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคลองโคน จังหวัดสมุทรสงครามในภาพรวมทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก (ด้านความประทับใจ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว) 2) การปฏิบัติที่เป็นเลิศของชุมชนคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นต้นแบบในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ความมีจิตสาธารณะของชุมชนในความร่วมมือและการจัดการ รวมไปถึงการร่วมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งของสมาชิกในชุมชนในการทำกะปิคลองโคนจากภูมิปัญญาชาวบ้านจนมีชื่อเสียงโด่งดัง และการใช้ชีวิตแบบพอเพียง 3) แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ควรมีการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้มากกว่านี้เพื่อให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นหน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องระดับจังหวัดควรเร่งรัดและสนับสนุน ส่งเสริมประชาสัมพันธ์อย่างจริงจัง และควรประชาสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ ควรมีการฝึกอบรม หรือมีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเนื่องจากว่าการท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่อาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติที่ผนวกเข้ากับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้นหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ควรให้การ

สนับสนุนชี้แนะแนวทางให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดและเชื่อมโยงกับแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ

2.11 ทฤษฎีและกรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใน ต.คลองโคน อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยกำหนดให้มีกระบวนการค้นหาศักยภาพชุมชนเพื่อสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของชุมชน จากนั้นดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยการประยุกต์ใช้ศักยภาพชุมชนที่มีพัฒนา ต. คลองโคน อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม ให้เป็นชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดหรือทฤษฎีหลักที่เกี่ยวข้องสำหรับการวิจัยครั้งนี้จึงสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

2.11.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การวิจัยนี้ขอนำเอาทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับและนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างแพร่หลายดังเช่น การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ที่มุ่งเน้นให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนท้องถิ่นในขณะนั้น ได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็ต้องเป็นการอนุรักษ์และเติมเต็มความต้องการของบุคคลในอนาคตได้เป็นอย่างดีด้วย (World Tourism Organization 1996 refer in Earth Summit, 2002) ซึ่งเครื่องมือที่ใช้เพื่อวิเคราะห์ความยั่งยืนให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมก็คือ Triple Bottom Line ' (TBL) โดยจะทำการวิเคราะห์ตัวแปรสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 มิติสำคัญด้วยกันประกอบด้วย 1) มิติสิ่งแวดล้อม “environmental dimension” 2) มิติทางสังคม “social dimension” และ 3) มิติทางเศรษฐกิจ “economic dimension” (Gale, 2005a) เพื่อหาความสมดุลและความเข้มแข็งของมิติทั้งสามจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาหาความสัมพันธ์ระหว่างมิติเพื่อให้เห็นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของมิติทั้ง 3 ก็จะสามารถใช้เป็นเครื่องแสดงภาพรวมของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่นั้นๆ ได้

2.11.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

แนวคิดการและทฤษฎีการมีส่วนร่วม ในงานวิจัยนี้มุ่งหาวิธีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับคนในชุมชน ซึ่งแนวคิดสำคัญที่เหมาะสมสำหรับงานนี้ก็คือ การใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ซึ่งหมายถึง การเรียนรู้ และแสวงหาความรู้จาก

ประสบการณ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เริ่มตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผลและรวมถึงร่วมรับผลที่เกิดจากการดำเนินงานและสรุปบทเรียนตลอดจน ร่วมหาวิธีแก้ไขปัญหา และร่วมกันพัฒนาต่อไปโดยเน้นการยอมรับ หรือความเห็นพ้องจากชาวบ้านเป็นสำคัญ (พรสันต์ เลิศวิทย์วิวัฒน์, 2549) ตามหลักการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่กำหนดไว้โดย Gale

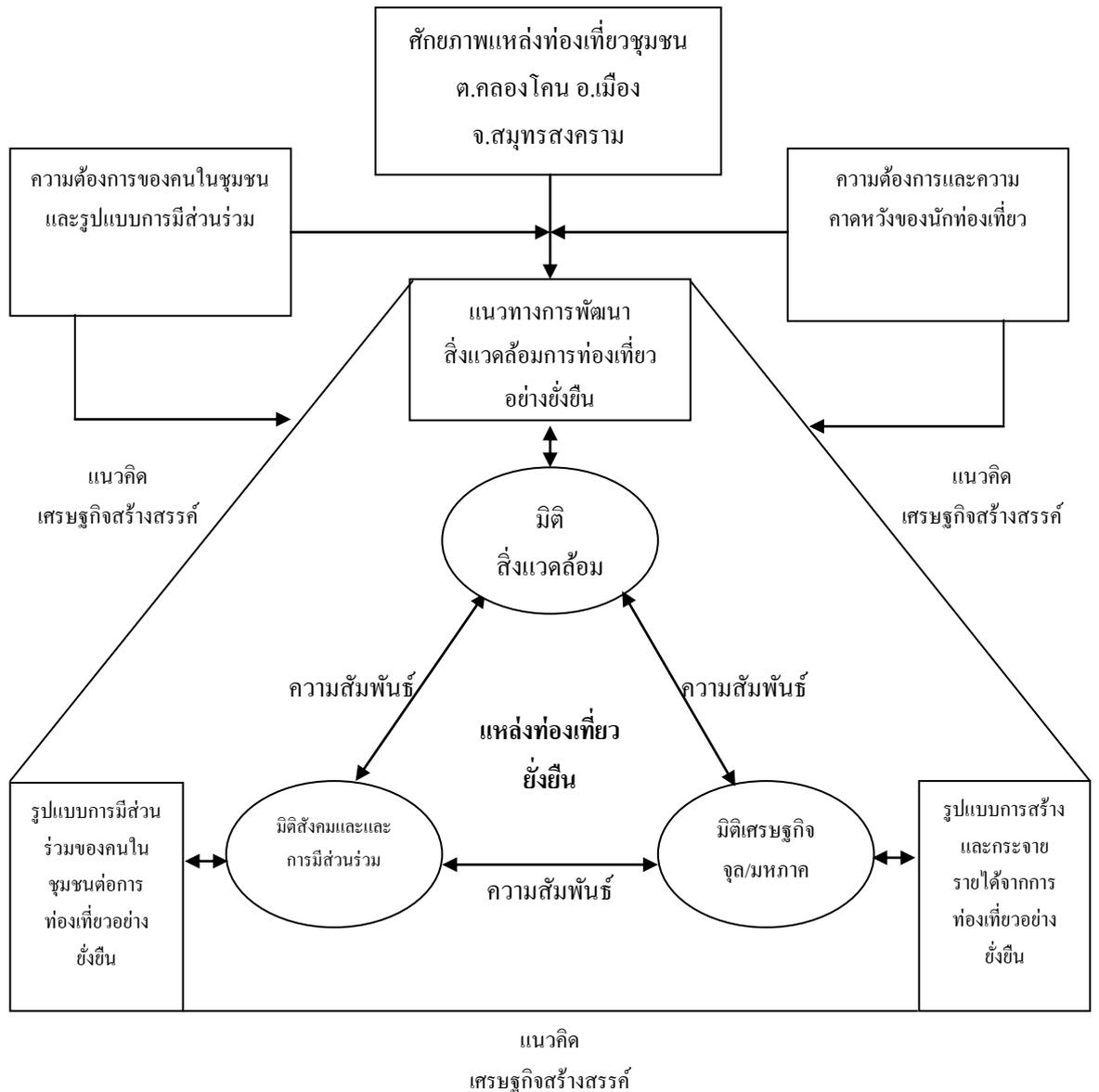
2.11.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์

เศรษฐกิจสร้างสรรค์มีคำจำกัดความที่ให้ไว้โดย UNCTAD: United Nations Conference on Trade and Development สามารถสรุปเบื้องต้นได้ว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์เกิดจากสองปัจจัยหลัก นั่นคือ ทูทางปัญญา ร่วมกับ ทักษะความสร้างสรรค์

1) ทู (Capital) ได้แก่ รูปแบบของทุนต่างๆ อันเป็นฐานความรู้และทุนทางปัญญาเพื่อจะนำไปใช้ต่อยอดทักษะทางความคิด ซึ่งได้แก่ ทุนมนุษย์ (Human Capital) ทุนทางวัฒนธรรม (Culture Capital) ทุนทางสังคม (Social Capital) ทุนสถาบัน (Institutional Capital) และทุนด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Capital)

2) ทักษะ (Skills) ได้แก่ ทักษะที่สนับสนุนการนำความรู้และทุนทางปัญญามาประยุกต์ให้เกิดผลงานหรือคุณค่าเชิงรูปธรรม เช่น ทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทักษะสร้างนวัตกรรม ทักษะการเป็นผู้ประกอบการ และกรอบความคิดที่มีความคิดสร้างสรรค์

จากแนวคิดทั้งสามที่กล่าวมานี้นำมาใช้เป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 2.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยมีเป้าหมายสำคัญคือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ต.คลอง โคน ให้เกิดความยั่งยืน บนพื้นฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยจะเริ่มต้นจากการค้นหาศักยภาพชุมชนที่น่าจะนำมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ด้วยการสำรวจพื้นที่และการประชุมพูดคุยกับชาวบ้าน จากนั้นเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและนำมาประยุกต์ใช้เพื่อออกแบบแนวทางการพัฒนาสิ่งแวดล้อมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รูปแบบการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และรูปแบบการสร้างและการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยให้การออกแบบนั้นอยู่บนพื้นฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ซึ่ง

นักวิจัยจะสำรวจความคาดหวังและความต้องการของนักท่องเที่ยวและนำข้อมูลที่ได้มาใช้
ประกอบการพิจารณาออกแบบการพัฒนา